

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Arhiivinduse osakond

Peeter Toomas Tael

Välis-Eesti spordiklubid Rootsis 1945–1960

Magistritöö

Juhendaja: Olev Liivik, PhD

Tartu 2025

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Välis-Eesti spordiklubide moodustamine	10
1.1. Eesti seltsid	12
1.2. Noorte Meeste Kristlikud Ühingud	14
1.3. Skaudid.....	17
1.4. Omaalgatuslikud spordiklubid	19
2. Välis-Eesti spordiklubide tegevuse põhivormid Rootsis	22
2.1. Meistrivõistlused	22
2.1.1. Meistrivõistlused meeskonnaaladel	25
2.1.2. Meistrivõistlused individuaalaladel	27
2.2. Sõpruskohtumised	31
2.3. Treeningtegevus	35
3. Välis-Eesti spordiklubide liitumine asukohamaa spordisüsteemiga Rootsis	38
3.1. Võistkonnaalad.....	40
3.1.1. Jalgpall	40
3.1.2. Korvpall	42
3.2. Individuaalalad.....	48
3.2.1. Tennis	49
3.2.2. Kergejõustik	52
Kokkuvõte	55
Kasutatud allikad ja kirjandus	57
Summary	60

Sissejuhatus

Teise maailmasõja sündmuste tõttu põgenes Eestist hinnanguliselt 75 000 – 80 000 inimest.¹ Kodumaalt lahkumist käsitleti valdavalt ajutisena, mistõttu eelistati põgenemisel Eestile geograafiliselt lähedal asuvaid riike, nagu Soome, Rootsi, Saksamaa ning viimase poolt okupeeritud alasid.² Sõjategevuse lõppedes sai mitme Euroopa riigi prioriteediks sõjapõgenike vabatahtliku repatrieerimise korraldamine, kuid selle kõrval esines ka sõjapõgenike sundrepatrieerimist.³ Ida-Euroopa sõjapõgenike probleemi lahendamiseks asutati 1947. aastal Rahvusvaheline Põgenike Organisatsioon (inglisekeeles: *International Refugee Organization*), mis aitas kaasa sõjapõgenike emigreerumisele edasi kolmandatesse riikidesse. Osa sõjapõgenikest otsustas jääda esialgsesse asüüli pakkunud riiki. Näiteks Rootsi puhul on hinnatud, et 200 000 sõjapõgenikust lahkus kolmandatesse riikidesse umbes kolmandik, samas kui ülejäänud, sealhulgas ka arvestav hulk eestlasi, otsustas jääda Rootsi püsivalt elama.⁴

Rootsi kujunes Eesti sõjapõgenike seas üheks eelistatuimaks sihtriigiks Euroopas, kuigi asukohamaa poliitilised otsused tekitasid pagulaskonna seas ebakindlust. 1946. aastal otsustas Rootsi valitsus, lähtudes Saksamaa kapituleerimistingimustest, anda Nõukogude Liidule välja Rootsi põgenenud Saksa sõjaväelased, kelle seas oli ka Baltikumi päritolu sõdureid.⁵ Lisaks sellele nõudis Nõukogude Liit ka kõikide enda territooriumilt põgenenud tsiviilnimeste, sealhulgas eestlaste, väljaandmist.⁶ Hirm Nõukogude Liidu mõjusfääri laienemise ees Ida-Euroopas mõjutas eestlasi emigreerumisele edasi kolmandatesse riikidesse. Samal ajal jäi Rootsi siiski üheks tähtsaimaks Eesti pagulaskonna keskuseks, kuhu jäi püsivalt elama märkimisväärne osa sõjapõgenikest.

---

¹ Kaja Kumer-Haukanõmm, „Teise maailmasõja aegne eestlaste sundmigratsioon läände”, *Acta Historica Tallinnensia* 16 (2011), lk 95–109, lk 95.

² Kaja Kumer-Haukanõmm, „Eestlaste teisest maailmasõjast tingitud põgenemine läände“, *Suur põgenemine 1944. Eestlaste lahkumine läände ja selle mõjud*, toim. Kaja Kumer-Haukanõmm, Tiit Rosenberg ja Tiit Tammaru (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006), lk 13–38, lk 17.

³ Erich Ernit, „Põgenikud pärast kapitulatsiooni“, *Eesti saatusaastad 1945–1960*, IV, toim. Richard Maasing jt (Stockholm 1966), lk 20–26, lk 21.

⁴ Pär Frohnert, „Rootsi ja põgenikud Teise maailmasõja ajal“, *Põgenemine Eestist Rootsi teise maailmasõja ajal*, nr 4, koost. Hiljar Tammela (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2024), lk 15–37, lk 31.

⁵ Samas, lk 31.

⁶ Samas, lk 31.

Asukohamaades tuli eestlastel kohaneda uue ühiskondliku ja kultuurilise keskkonnaga. Keerulise ja aeganõudva protsessi juures oli tähtis roll seltsitegevusel, mis võimaldas hoida kontakti kaasmaalastega. Kultuuriühingud moodustasid raamistiku, mille kaudu oli võimalik hoida kogukondlike traditsioone ja väärtusi ning samal ajal toetasid sellised ühingud eestlaste kohanemist uues keskkonnas. Seda rolli täitsid ka spordiklubid, mille kaudu väljendus samaaegselt nii kultuuriline järjepidevus kui ka kohandumine vastuvõtjariigi ühiskonnaga. Sporditegevus andis mitte ainult võimaluse eestlastele füüsiliseks aktiivsuseks, vaid ka sotsiaalseks suhtluseks, noorte kaasamiseks ja rahvusliku ühtekuuluvustunde tugevdamiseks. Rootsis omandas sporditegevus pagulaskonnas laiemalt sotsiaalse tähenduse, kaasates sageli ka neid eestlasi, kelle huvi spordi vastu oli muidu tagasihoidlik.⁷

Teema valikut on oluliselt mõjutanud autori isiklik huvi spordi ja selle ajaloo vastu. Uurimistöö aktuaalsust rõhutab 2022. aastal alanud Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas, millega kaasnenud ulatuslik põgenikevool on tõstatanud küsimusi kultuurilise järjepidevuse säilitamise ja lõimumise kohta uutes asukohamaades. Sellises olukorras omandavad erilise tähenduse sellised tegevused, mis toetavad üheaegu rahvusliku identiteedi säilitamist ja kohanemist vastuvõtjariigi ühiskonnaga, sealhulgas ka sporditegevus. Sarnased probleemid olid aktuaalsed ka Eesti sõjapõgenike puhul teise maailmasõja järgsel perioodil.

Käesoleva magistritöö eesmärk on anda ülevaade Rootsis tegutsenud Välis-Eesti rahvuslike spordiklubide kujunemisest ja tegevusest teise maailmasõja järgsel kümnendil, käsitledes nende rolli kultuurilise järjepidevuse hoidmisel ja kohanemisprotsessis asukohamaa ühiskonnaga. Töö keskendub järgmistele uurimisküsimustele:

1. milline oli Välis-Eesti spordiklubide roll Eesti sõjapõgenike akulturatsiooniprotsessis asukohamaa ühiskonnas Rootsis;
2. millised asjaolud ja tegurid mõjutasid Välis-Eesti spordiklubide tegevuse jätkusuutlikkust Rootsis;
3. kuidas toetasid kontaktid asukohamaa spordiklubidega Eesti sportlaste akulturatsiooni Rootsi ühiskonda;
4. kuidas mõjutas Rootsi 20. sajandi kolmanda veerandi spordipoliitika Välis-Eesti rahvuslike spordiklubide tekkimist ja tegevust?

---

⁷ Bernard Kangro, *Eesti Rootsis* (Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976), lk 184.

Uurimistöö metodoloogiline raamistik tugineb John W. Berry akulturatsiooniteooria käsitlusele, mille kohaselt kultuuridevaheline kontakt võib viia vähemusgrupi erinevate akulturatsioonistrateegiate valikuteni.⁸ Berry poolt kontseptualiseeritud neli peamist akulturatsioonistrateegiat on integratsioon, assimilatsioon, separatsioon ja marginalisatsioon. Integratsiooni puhul püüab vähemusrühm säilitada oma kultuurilist identiteeti, osaledes samaaegselt aktiivselt ka laiemas ühiskondlikus elus. Assimilatsiooni korral loobutakse kultuurilisest eripärast selleks, et sulanduda täielikult asukohamaa kultuuriruumi. Separatsioonistrateegia puhul rõhutatakse kultuurilise järjepidevuse hoidmist ning välditakse kontakti asukohamaa ühiskonnaga. Marginalisatsioon tähendab, et isikud või grupid ei säilita oma kultuuri ega soovi või ei saa osaleda ka asukohamaa ühiskonnas.⁹

Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubide puhul on võimalik eristada kahte erinevat organisatsioonilist tüüpi: rahvuslikke ja paljurahvuselisi spordiklubisid. Rahvuslikud spordiklubid piirdusid liikmeskonna moodustamisel eestlastega, kuid paljurahvuslikesse spordiklubidesse kaasati lisaks eestlastele ka teiste rahvuste, eelkõige asukohamaa sportlased. Käesolevas magistritöös keskendutakse rahvuslikele spordiklubidele, sest nende puhul on selgemini jälgitavad püüdlused rahvusliku identiteedi säilitamise ja kogukondliku kuuluvustunde hoidmise suunas, luues selgema aluse erinevate akulturatsiooniprotsesside analüüsiks.

Uurimistöö vaatenurk lähtub arusaamast, et Välis-Eesti spordiklubide tegevust Rootsis ei saa käsitleda pelgalt vaba aja veetmise vormina. Neid tuleb vaadelda kui kogukondliku organiseerumise väljendust, mille kaudu kujundati kultuurilist kuuluvust ja suhestuti asukohamaa ühiskonnaga. Spordiklubide areng, tegevusvormid ja osalusvõrgustikud võimaldavad analüüsida, kuidas toimus Eesti sõjapõgenike akulturatsioon Rootsi ühiskonda.

Käesoleva magistritöö hüpotees lähtub eeldusest, et Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubid ei lähtunud ühest kindlast akulturatsioonistrateegiast, vaid peegeldasid mitmekesiseid kohanemismustreid. Strateegiate struktureerimisel avaldasid mõju mitmed erinevad tegurid, sealhulgas spordiala iseloom, spordiklubide organisatsioonilised valikud, eestlaskonna paiknemine Rootsis jne. Oletatakse, et Välis-Eesti spordiklubi

---

⁸ David L. Sam, John W. Berry, *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), lk 33-35.

⁹ Samas, lk 33-34.

praktilas võisid samaaegselt avalduda erinevad akulturatsioonistrateegiad. See osutab sellele, et eestlaste akulturatsioon Rootsi ühiskonda läbi spordiklubide oli mitmetasandiline ja dünaamiline protsess.

Töö jaotub kolmeks osaks. Esimeses peatükis annab autor ülevaate Välis-Eesti rahvuslike spordiklubide organiseerumisest, käsitledes nende tekkimise aluseid, organisatsioonilisi seoseid ja pagulaskonna siseseid võrgustikke. Teises peatükis keskendutakse spordiklubide põhilistele tegevusvormidele teise maailmasõja järgsel kümnendil, analüüsides võistlus- ja treeningtegevust. Kolmandas peatükis vaadeldakse akulturatsioonistrateegiate avaldumist erinevate spordialade näitel, käsitledes seda, millisel viisil liitusid erinevad Välis-Eesti spordiklubid Rootsi spordisüsteemiga ning millised tegurid mõjutasid nende valikuid.

Käesolevas töös kasutatakse Rootsi siirdunud eestlaste kirjeldamisel üldmõistet sõjapõgenik, viidates teise maailmasõja ajal Eestist lahkunud elanikkonnale. Ehkki Eestist lahkumise motiivid võisid olla erinevad (Rootsi suundumisel veel näiteks evakueerimine), jäi evakueeritute arv hinnanguliselt mõne tuhande piiresse, samas kui Rootsi jõudnud sõjapõgenike koguarv on oletuslikult olnud üle 20 tuhande.¹⁰ Seetõttu kasutatakse käesolevas töös üldistatult mõistet sõjapõgenik, käsitledes Rootsi eestlaskonda.

Historiograafia

Olulise ajendi käesoleva töö teemavalikuks andis tõdemus, et varasemates akadeemilistes Välis-Eesti ja spordiajaloo uurimustes on Välis-Eesti sporditegevust käsitletud pinnapealselt. See võib tuleneda teise maailmasõja järgsest Eesti tippspordi väga kõrge tasemest võrreldes Välis-Eestiga. Paguluses osalesid spordielus eelkõige amatöörid, kes leidsid spordiharrastuse jaoks aega teiste igapäevaste kohustuste kõrvalt. Sporditegevuse juures oli tulemusest olulisem võimalus hoida sidemeid kaasmaalastega ning luua uusi kontakte teiste vähemusrahvuste ja asukohamaa sportlastega. Seega oli Välis-Eestis spordil väga oluline sotsiaalne ja ühiskondlik roll, mida seni pole lähemalt uuritud.

---

¹⁰ Kumer-Haukanõmm, „Teise maailmasõja aegne eestlaste sundmigratsioon läände,” lk 105, 107-108.

Esimene teadaolev käsitlus Välis-Eesti sporditegevusest ilmus 1999. aastal, mil Aarand Roos avaldas lühikese ülevaate „Eesti kergejõustiku pool sajandit paguluses“.¹¹ Käsitlus jaguneb kaheks osaks, milles esimeses annab autor ülevaate spordiala arengutest Välis-Eesti suuremates kogukondades ning teises osas on välja toodud Eesti kergejõustiklaste parimad tulemused eksiilis. Lisaks on Aarand Roos kirjutanud ka erinevaid Välis-Eesti sporditegevust käsitlevaid artikleid, mis on ilmunud kogumikes „Staadionilt statistikasse“ (2009) ja „Areenilt arhiivi“ (2014). Aarand Roosi koostatud artiklid ja ülevaated Välis-Eesti sporditegevusest pakuvad väärtuslikku sissevaadet pagulaskonna spordielu arengutesse ning kesksetesse figuuridesse. Samas piirab tööde teaduslikku kasutusväärtust viiteaparaadi puudumine, mistõttu on käsitletud faktide allikaline päritolu ebaselge.

Laiem uurimus Välis-Eesti spordist ilmus 2000. aastal, kui spordiajakirjanik Tiit Lääne avaldas teose „Välis-Eesti spordielu 1940–1991“.¹² Mahukas käsitluses annab autor ülevaate eestlaste saavutusspordi tulemustest Austraalias, Kanadas, Rootsis, Saksamaal ja Ameerika Ühendriikides ajavahemikus 1940–1991. Teose koostamisel on autor tuginenud peamiselt Välis-Eesti ajakirjandusele ja intervjuudele. Kuigi teos pakub ulatuslikku kronoloogilist ja geograafilist ülevaadet ning aitab mõtestada Välis-Eesti spordiloos keskseid isikuid ja sündmusi, kahandab selle väärtust vähene algallikate kasutus ning selge viiteaparaadi puudumine.

Välis-Eesti sporditegevusele on pühendatud eraldi lühike alapeatükk ka esimeses akadeemilises Eesti spordiajaloo ülevaate teoses „Eesti spordi lugu“ (2018). Käsitluses antakse kompaktne ülevaade Välis-Eesti spordi kujunemisest ja tähendusest, keskendudes enim levinud spordialadele, silmapaistvamatele isikutele ning olulisematele sündmustele.

Eesti spordiajaloo ülevaate teosena saab käsitleda ka Julius Kanguri kogumikku „Eesti sport“ (1947), mille teine köide keskendub sporditegevusele Saksamaa põgenikelaagrites ajavahemikus 1944–1947. Julius Kangur põgenes 1944. aastal Saksamaale, kus ta kuulus ka USA okupatsioonitsooni Eesti Spordikeskusesse.¹³ Teoses esinevad kirjeldused on seega eelkõige seotud autori vahetu osalus- ja kogemustasandiga.

---

¹¹ Aarand Roos, *Eesti kergejõustiku pool sajandit paguluses* (Tallinn, 1998).

¹² Tiit Lääne, *Välis-Eesti spordielu 1940–1991* (Tallinn, 2000).

¹³ Julius Kangur, *Eesti sport*, kd 2 (Augsburg, 1947), lk 347.

Vähemusrahvuste sporditegevuse ja selle rolli käsitlemine akulturatsiooniprotsessis on teaduskirjanduses seni leidnud piiratud tähelepanu. Ilmunud on üksikud käsitlused, näiteks on uuritud Iiri emigrantide sporditegevust Ameerika Ühendriikides ning selle mõju akulturatsiooniprotsessile.¹⁴ Üldisemalt on uurimused keskendunud vähemusrahvuste spordistruktuuride loomisele ja arengule vastuvõtjariikides, näiteks Poola emigrantide sporditegevusele Saksamaal.¹⁵ Kindlasti väärib esile toomist Peteris Albertsi 2023. aastal ilmunud artikkel, mis käsitleb Läti korvpallurite tegevust Rootsis ning nende panust Rootsi korvpalli alaliidu kujunemisesse ja arengusse.¹⁶

Allikad

Magistritöös peamiseks allikaks on Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi dokumentatsioon ajavahemikust 1945–1959, mis moodustab allarhiivi Boråsi Eesti Seltsi arhiivis. Materjalid sisaldavad spordiringi juhatuse koosolekute protokolle, aruandeid korraldatud ürituste ja võistluste kohta, võistluste protokolle ja ulatuslikku kirjavahetust. Materjale on kasutatud spordiringi ja Eesti Seltsi omavahelise suhtluse analüüsimisel ning Välis-Eesti spordiklubide tegevusvormide ja akulturatsioonistrateegiate illustreerimisel Rootsis tegutsenud spordiklubide näitel.

Uurimistöös on olulisel kohal ka Eskilstuna Eesti Seltsi arhiivimaterjalid, eelkõige juhatuse ja spordiringi koosolekute protokollid, mis võimaldavad käsitleda sarnaselt Boråsile seltsi ja spordiringi vahelist koostööd. Täiendavalt on kasutatud ka Eskilstuna ENMKÜ juhatuse protokolle, mille alusel on iseloomustatud organisatsiooni sisemist korraldust ja tegevuspõhimõtteid.

Spordiklubide lõimumise käsitlemisel Rootsi spordisüsteemi on kasutatud Rootsi Spordiliidu ja Rootsi Korvpalliföderatsiooni dokumente, mis võimaldavad vaadelda eestlaste liitumist asukohamaa spordisüsteemiga ning nende osalust selle institutsionaalses struktuuris.

---

¹⁴ Mike Cronin, David Doyle ja Liam O'Callaghan, „Foreign Fields and Foreigner on the Field: Irish Sport, Inclusion and Assimilation”, *The International Journal of the History of Sport*, nr 8 (2008), lk 1010–1030.

¹⁵ Diethelm Blecking, „Sport and Immigration in Germany“, *The International Journal of the History of Sport*, nr 8 (2008), lk 955–973.

¹⁶ Peteris Alberts, „Latvieši – Zviedrijas basketbola meistari“, 2023.

Lisaks arhiiviallikatele on uurimistöös kasutatud ka perioodilisi väljaandeid, sealhulgas Rootsis ilmunud eestikeelsed väljaanded: Välis-Eesti, Stockholms-Tidningen eestlastele, Eesti Päevaleht ja Teataja. Täiendavalt on töös kasutatud ka Rootsi Korvpalliföderatsiooni väljaandeid Svensk Basketboll ja Basket, eelkõige selleks, et kajastada eestlaste osalust Rootsi korvpallis.

1. Välis-Eesti spordiklubide moodustamine

Teise maailmasõja sündmuste tõttu Eestist lahkunud emigrantide esmased suurimad kogukonnad tekkisid Saksamaal ja Rootsis. Rootsis hinnatakse Eesti sõjapõgenike arvuks 25 000 – 28 000 ning Saksamaal 45 000 – 50 000 eestlast.¹⁷ Sõjapõgenike peamine eesmärk oli võimalikult kiiresti stabiilse töö- ja elukoha leidmine. Rootsis toetas seda keskvoim, kes paigutas kõik sõjapõgenikud põgenikelaagritesse, kust prooviti emigrandid võimalikult kiiresti edasi tööturule suunata.¹⁸ Saksamaal moodustasid sõjapõgenikelaagreid rahvusvahelised põgenike organisatsioonid (näiteks Punane Rist), riikide poolt loodud abistamisorganisatsioonid (näiteks Ühinenud Rahvaste Abistamis- ja Rehabilitatsiooni Valitsus ehk UNRRA) ning sõjaväevalitsused. Erinevalt Rootsist olid Saksamaal loodud põgenike laagrid vabatahtlikud ning emigrantidel oli võimalus Saksamaal iseseisvalt tööd leida. Sellest hoolimata otsustasid väga paljud eestlased siseneda põgenikelaagritesse. Peamise põhjusena on välja toodud teise maailmasõja järgselt sakslaste seas valitsenud tööpuudust, mistõttu oli keeruline iseseisvalt toime tulla.¹⁹ 1946. aasta detsembri seisuga paiknes Ameerika Ühendriikide tsoonide laagrites 14 826, Suurbritannia tsoonis 11 756 ning Prantsuse tsoonis 825 eestlast.²⁰ Sealjuures asutati kõikides tsoonides ka rahvuslaagreid, kus liikmed olid ainult eestlased.²¹ Kõige suurem rahvuslaager moodustati Ameerika Ühendriikide okupatsioonitsoonis Geislingenis, kus 1945. aasta lõpus elas hinnanguliselt 3700 eestlast.²²

Saksamaal ja Rootsis põgenikelaagrites veedetud aeg varieerus. Rootsis oli 1944. aastal Suure põgenemise käigus saabunud Baltikumi emigrantidest 80% juba kuue kuu möödudes suunatud tööturule.²³ Olukorda soodustas metsatööstuses ja põllumajanduses valitsenud tööjõupuudus, mis oli tingitud teise maailmasõja aegsest mobilisatsioonist ning mainitud sektorite madalast atraktiivsusest kohalike elanike hulgas.²⁴ Samal ajal võisid Eesti emigrandid Saksamaal asunud sõjapõgenike laagrites viibida kuni mitu

---

¹⁷ Kumer-Haukanõmm, „Teise maailmasõja aegne eestlaste sündmigratsioon läände,” lk 105.

¹⁸ Frohnert, „Rootsi ja põgenikud Teise maailmasõja ajal“, lk 24.

¹⁹ Ferdinand Kool, *DP kroonika: Eesti pagulased Saksamaal 1944-1951* (Lakewood: Eesti Arhiiv Ühendriikides, 1999), lk 95.

²⁰ Raimo Raag, *Välis-Eesti 100 aastat*, (Tartu: AS Printon, 2018), lk 119.

²¹ Kool, *DP kroonika: Eesti pagulased Saksamaal 1944-1951*, lk 338.

²² Samas, lk 103.

²³ Frohnert, „Rootsi ja põgenikud Teise maailmasõja ajal“, lk 23.

²⁴ Samas, lk 23.

aastat. Põhjuseks oli teise maailmasõja järgne keeruline poliitiline olukord Saksamaal ja suur põgenike kriis. Viimast sooviti rahvusvaheliste organisatsioonide ning okupantide poolt lahendada läbi (sund)reparteerimise, kuid see ebaõnnestus Ida-Euroopa sõjapõgenikega, kes keeldusid okupeeritud kodumaale tagasi pöördumast.²⁵ Reparteerimise alternatiivina tõusis esile ümberasumine ehk siirdumine edasi kolmandasse riiki, mis võis toimuda inimeste isiklikul initsiatiivil või läbi suurte rahvusvaheliste programmide.²⁶ Viimased põgenikelaagrid suleti Lääne-Saksamaal 1950ndate aastate alguses.²⁷

Aktiivsem sporditegevus sai nii Rootsis kui ka Saksamaal alguse 1945. aasta sügisel, mil hakati moodustama esimesi Välis-Eesti spordiklubisid. Üheks teguriks, mis võimaldas eestlastel alustada spordiklubidesse konsolideerumisega oli sõjategevusest tingitud piirangute lõppemine. Sõjategevuse ajal olid spordiüritused turvalisuse kaalutlustel mitmes Kesk-Euroopa riigis, kas keelustatud,²⁸ või neile olid seatud ranged pealtvaatajate piirangud.²⁹ Lisaks tulenesid paljud kitsendused sporditegevusele teise maailmasõja ajal riikide fookuse koondumisest sõjategevusele. Spordivõistluste korraldamist käsitleti kui sõjapidamiseks vajalike ressursside (nagu näiteks kütus, tööjõud, transpordivahendid ja toiduained) ebavajalikku kulutamist.³⁰

Teine oluline eeldus, mis võimaldas eestlastel spordiklubisid moodustada oli piisavalt suure ja aktiivse eestlaskonna olemasolu, kes olid valmis ka spordielus osalema. Rootsis võimaldas spordiklubide teket Rootsi tööturu olukorra tõttu tööstuslinnades tekkinud suuremad elujõulised eestlaste kogukonnad.³¹ Spordiklubidega liitumine oli Eesti spordihuviliste jaoks oluline, sest võimaldas paremini leida sportimise jaoks erinevaid vahendeid. Kogukonna jaoks tähendas kindlatel alustel ja eesmärgipäraselt loodud spordiklubi häid sportimisvõimalusi erinevatele vanusegruppidele. Samas piisavalt suure eestlaste kogukonna puudumine tähendas, et spordiklubi polnud võimalik tekitada, mistõttu olid eestlaste võimalused osaleda paguluses sporditegevuses piiratud.

---

²⁵ Kaja Kumer-Haukanõmm, „Eestlaste teisest maailmasõjast tingitud põgenemine läände“, lk 23–27.

²⁶ Samas, lk 27-29

²⁷ Raag, *Välis-Eesti 100 aastat*, lk 123.

²⁸ Matthew Taylor, „Sport and Civilian Morale in Second World War Britain“, *Journal of Contemporary History* 53(2) (2018), lk 315–338, lk 319, 322.

²⁹ Arnd Krüger, „Germany and sports in World War II“, *Sports History Review* 24(1) (1993), lk 52–62, lk 58.

³⁰ Matthew Taylor, „Sport and Civilian Morale in Second World War Britain“, lk 325–326.

³¹ Kangro, *Eesti Rootsis*, lk 54-55,

Näiteks tuleb see esile mitmekordse kõrgushüppe Eesti meistri Viktor Palango kirjas Boråsi Eesti Seltsi spordiringile.³² Palango toob välja, et väikese Eesti kogukonna tõttu pole tekkinud piirkonnas Eesti Seltsi, mis toetaks ka sporditegevust.³³

1.1. Eesti seltsid

Eesti seltsid olid väliseestlaste kogukondades olnud kesksed organisatsioonid juba 20. sajandi alguses, keskendudes eelkõige hariduse edendamisele, kultuurielu korraldamisele ning kogukondlike sidemete loomisele ja hoidmisele.³⁴ Eesti seltside juurde moodustati Rootsis eraldiseisvaid osakondasid, mis tegelesid erinevate valdkondadega, sealhulgas ka spordiga.³⁵ Eesti seltside spordiringid olid Rootsis oma tegevuses tihedalt seotud seltside juhtimis- ja finantsstruktuuridega. Selline institutsionaalne raamistik kujundas Eesti seltside spordiringide tegevust ning mõjutas, millisel määral suhestuti asukohamaa ühiskonnaga.

Eesti seltsid toetasid sporditegevust mitmel erineval viisil. Toetus hõlmas varustuse soetamist, spordirajatiste üüri ning transpordi- ja majutuskulude kompenseerimist. Näiteks soetas Boråsi Eesti Selts spordiringile treeningdressi, -pluusi ja -püksid ning võistlusdressi, -särgi ja -püksid, vajadusel ka naelkingad.³⁶ Igapäevased ja väiksemad kulud, näiteks pallide ostmise, jäid aga sageli spordiringide enda kanda. Nii otsustas Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatus 1949. aasta koosolekul soetada korvpall, kuid seejuures lisati, et seda saab teha alles siis, kui korvpallid müügile tulevad.³⁷

Jooksvate kulutuste katmiseks püüdsid spordiringid leida täiendavaid viise enda tegevuse finantseerimiseks. Levinumaks osutus piletimüük korraldatud spordivõistlustel. Boråsi Eesti Seltsi Spordiring müüs Boråsis toimunud võistlustele pääsmeid hinnaga 1 Rootsi kroon,³⁸ ning tennis 1949. aasta esimesel poolel nelja võistlusmänguga kokku 214

---

³² RA, ERAF.9618.1.87, Viktor Palango kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatusesele.

³³ RA, ERAF.9618.1.87, sama.

³⁴ Raag, *Välis-Eesti 100 aastat*, lk 44.

³⁵ Samas, lk 44.

³⁶ RA, ERAF.9618.1.87, BES Spordisektsiooni spordivarustuse jagamisleht, 1945.

³⁷ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi erakorraline koosolek, 23. 05 1949, lk 2-3.

³⁸ RA, ERAF.9618.1.87, Käsipallivõistluste plakat „Borås-Göteborg“, 27.03.1949.

Rootsi krooni.³⁹ Täiendavalt korraldati mitmesuguseid meelelahutuslikke üritusi. Boråsis toimusid kevad- ja sügispeod, kus esines seltsi orkester, pakuti einelauda, baari ja müüdi loterii pileteid.⁴⁰ 1948. aastal toimunud sügispeolt teenis Boråsi Eesti Seltsi Spordiring 410,22 Rootsi krooni, 1949. aastal toimunud kevadpeolt 663,51 Rootsi krooni.⁴¹ Sarnaseid üritusi on läbi viidud ka mujal. Näiteks korraldas Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiring 1948. aastal teeõhtu, mille osalustasu oli 2 Rootsi krooni ning kus müüdi ka loosipileteid, mille hind oli 1 Rootsi kroon.⁴² Lisaks erinevate ürituste korraldamisele viitavad ajakirjanduses ilmunud abipalved sellele, et spordiklubisid palusid ka annetusi nii eraisikutelt kui ettevõtetelt.⁴³ Võistluste, pidude ja muude koosviibimiste korraldamine arnes paljude spordiringide jaoks tavapäraseks ja oluliseks tegevusvormiks. Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiringi aruandes peegeldub, et ainuüksi 1947. aasta suvel korraldati 12 üritust.⁴⁴ Osade spordiringide tegevus ei osutunud siiski majanduslikult tulemuslikuks. Norrköpingu Eesti-Rootsi Seltsi revisjonikomisjon on juhtinud tähelepanu sellele, et spordiringi kulutused on olnud oodatust kõrgemad, samas kui tulutoovaid üritusi ei olnud korraldatud.⁴⁵ Lisaks ürituste korraldamisest saadud tulule teenisid Eesti seltside spordiringid tulu ka läbi liikmemaksu küsimise.⁴⁶

Vaatamata tihedale koostööle Eesti seltside juhatuste ja spordiringide vahel, ilmnes nende omavahelistes suhetes ka pingeid, mis olid eelkõige seotud majandusküsimustega. Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi näitel võib täheldada, et rahalised erimeelsused viisid 1940ndate lõpus spordiringi juhatuses aruteludeni võimaliku lahkumise üle Boråsi Eesti Seltsi koosseisust.⁴⁷ Konflikti keskmes oli Boråsi Eesti Seltsi nõue, mille järgi tuli spordiringil korraldatud üritustelt teenitud kasumist 20% tasuda seltsi juhatusele.⁴⁸ Eesti seltsist lahkumisest otsustas spordiringi juhatusele loobuda, tuues välja rahvusliku seisukoha ning keerulise majandusliku olukorra.⁴⁹ Eesti seltside

---

³⁹ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi 1949. aasta esimese poole tulude ja kulude ülevaade, 1949.

⁴⁰ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi Sügispeo kuulutus, 22.10.1949.

⁴¹ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi 1949. aasta esimese poole tulude ja kulude ülevaade, 1949.

⁴² Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse koosoleku protokoll nr 5, 25.10.1948.

⁴³ „Noorsportlaste palve“, *Stockholms-Tidningen*, nr 190, 18.08.1955.

⁴⁴ Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse koosoleku protokoll nr 3, 10.10.1948.

⁴⁵ RA, EAA.5400.1.5, l 5.

⁴⁶ RA, ERAF.9618.1.87. Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi 1949. aasta esimese poole tulude ja kulude ülevaade. 1949.

⁴⁷ RA, ERAF.9618.1.87. Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi erakorraline koosolek. 23.5.1949, l 2.

⁴⁸ RA, ERAF.9618.1.87. samas, l 1.

⁴⁹ RA, ERAF.9618.1.87. samas, l 2.

kontroll spordiringide üle ei piirdunud üksnes majanduslike küsimustega, mitmel juhul säilitasid seltside juhatused vetoõiguse spordiringi otsuste üle. Näiteks kinnitas Eskilstuna Eesti Seltsi juhatus spordiringi juhatuse koosseisud,⁵⁰ ning mees- ja naiskondade osalemised erinevatel võistlustel.⁵¹

Eesti seltside spordiringide tegevust mõjutas lisaks seltsisisesele korraldusele ka suhe üleriigilise organisatsiooniga. Spordiringid allusid Eesti Rahvusfondile, mis oli 1946. aastal Stockholmis asutatud üleriigiline organisatsioon, mille eesmärk oli toetada eestluse säilimist ja kujundada rahvusvahelist arvamust Eesti iseseisvuse taastamise vajadusest.⁵² Mitmed Eesti seltsid ning nende kaudu ka spordiringid kuulusid Rahvusfondi alluvusse, millega kaasnesid konkreetset rahalised kohustused. Toetuse asemel tähendas see ennekõike maksukohustust: Boråsi Eesti Seltsi Spordiringil näitel tuli korraldatud üritustel tasuda igalt piletilt 25 ööri ning 10% kogu ürituse tulust loovutada Eesti Rahvusfondile.⁵³ Hinnanguliselt tuli Boråsi Eesti Seltsi Spordiringil tasuda Eesti Rahvusfondile 20-25% teenitud tulust, mis tekitas spordiringi juhatuses rahulolematust.⁵⁴

Eesti seltside juurde loodud spordiringide kujunemist suunas rahvuslik raamistik ning alluvus Eesti Rahvusfondi ja seltsi juhatuse juhtimis- ja finantsstruktuuridele. Need tegurid kujundasid olukorra, kus klubivõrgustik muutus suletuks ja suunas end pigem sisemisele sidususele kui koostööle asukohamaa institutsioonidega. Akulturatsiooniteoreetilises vaates väljendus see peamiselt separatsioonistrateegiana, kus uues ühiskonnas kohanemine toimus rahvuslikus kultuuriruumis.

1.2. Noorte Meeste Kristlikud Ühingud

Noorte Meeste Kristlikud Ühingud ehk NMKÜd olid rahvusvahelised kristlikud organisatsioonid, mille tegevus Eesti algas 1925. aastal. Kristliku ilmavaate tutvustamisel noortele nähti olulist rolli ka kehalisel kasvatusel, mistõttu moodustati ühingute juurde eraldi spordiringid, mis tegelesid spordialade edendamise ja organiseerimisega võistlusteid,

---

⁵⁰ Eskilstuna Eesti Seltsi juhatuse protokoll nr 52, 26.10.1947, lk 1-2.

⁵¹ Eskilstuna Eesti Seltsi juhatuse protokoll nr 54, 03.12.1947, lk 1-2.

⁵² RA, ERA.4935.1.1, l 12.

⁵³ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi erakorraline koosolek. 23.05.1949, l 1.

⁵⁴ RA, ERAF.9618.1.87, samas, l 1-2.

koolitusi ja spordilaagreid.⁵⁵ Samasugust praktikat jätkati ka paguluses, kus spordiliikumine oli loomulik osa NMKÜde tegevuses, millega toetati noorte kasvatust, kogukondlikku aktiivsust ja rahvuslikku järjepidevust.

Välis-Eestis moodustati NMKÜde juurde spordiringe mitmel pool, sealhulgas Rootsis (näiteks Stockholm, Norrköping, Göteborg ja Eskilstuna) ning ka Saksamaal põgenikelaagrites (näiteks Geislingen). Sporditegevuse alustamine NMKÜde juures võis tuleneda ühingu juhatuse või selle liikmete initsiatiivist. Ühingu juhatuse eesmärk oli eelkõige pakkuda sportimise ja teiste vaba aja veetmise võimalusi noortele. Näiteks Stockholmi Eesti NMKÜ peaühingu juures pakuti treeningvõimalusi noortele poistele juba alates 9. eluaastas.⁵⁶ Eskilstuna NMKÜ spordiring moodustati aga kohaliku spordihuvilistest liikmeskonna poolt,⁵⁷ mis osutab liikmete aktiivsele rollile spordielu kujundamisel.

Paguluses asutatud NMKÜd sõltusid oma tegevuses vastava ühingu rahvusvahelisest või üleriigilisest katuseorganisatsioonist. Rootsis oli oluline eeldus NMKÜde asutamiseks koostöö Rootsi katuseorganisatsiooniga, mis võimaldas Eesti NMKÜdel kasutada asukohamaa ühingute klubiruumi, saale, võimlaid jne.⁵⁸ Seetõttu sõltus Rootsis Eesti kristlikute ühingute asutamine peamiselt Rootsi NMKÜde võrgustikust.⁵⁹ Näiteks moodustati Stockholmis Eesti NMKÜ peaühing 1944. aasta novembris Rootsi NMKÜ katuseorganisatsiooni juurde.⁶⁰ Samane olukord oli ka Saksamaal põgenikelaagrites, kus kohalikud ENMKÜd kuulusid rahvusvaheliste kaitseorganisatsioonide koosseisu. Erinevalt Rootsist ei toetanud Saksamaal ühinged Eesti NMKÜde tegevust taristu võimaldamisega, vaid muretseti sporditegevuseks vajalikku varustust. Näiteks on Geislingeni eestlaste laagri juures toodud välja, et NMKÜlt on saadud poksivarustus, palle, ajaviitemänge jne.⁶¹

Välis-Eesti NMKÜde juures on võimalik vaadelda, kuidas osades piirkondades koondus kohalik eestlaste sportlaskond NMKÜ spordiringi juurde. See võis olla tingitud Eesti NMKÜde sporditegevuse soodustamisest, mis peegeldub ka Eskilstuna NMKÜ

---

⁵⁵ Kalle Voolaid, „Riiklikult kontrollitud spordielu ajajärk”, *Eesti spordi lugu*, toim. Kalle Voolaid (Tartu: Greif, 2018), lk 143–177, lk 163.

⁵⁶ „Eesti N.M.K.Ü vork üle kogu Rootsi”, *Teataja*, nr 9, 23.12.1944, lk 4.

⁵⁷ Eskilstuna ENMKÜ ajutise juhatuse koosoleku protokoll nr 2, 25.07.1945, l 1.

⁵⁸ „Eesti N.M.K.Ü vork üle kogu Rootsi”, lk 4.

⁵⁹ „Eesti N.M.K.Ü vork üle kogu Rootsi”, lk 4.

⁶⁰ „Eesti N.M.K.P vork üle kogu Rootsi”, lk 4.

⁶¹ „NMKÜ tegevus laienes“, *Eesti Post*, nr 29, 24.01.1946, lk 3.

juhatuse tegevuses, kui alustati korjandusega spordiringile võrkpalli varustuse soetamiseks.⁶² Lisaks oli oluline tegur NMKÜde hea ligipääs sporditaristule ja -varustusele. Näiteks viis Saksamaal, Geislingeni põgenikelaagris, NMKÜ võimekus hankida sportlastele vajalikku varustust, sporditegevuse koondumiseni kohaliku NMKÜ ümber.⁶³ Sporditegevuse koondumine NMKÜde juurde võis sõltuda ka eestvedajate isiklikest algatustest ja eesmärkidest. Näiteks hinnati 1945. aasta lõpus, et Rootsi Eesti NMKÜ peaühingu spordiringi ümber oli koondunud 60 parimat Eesti sportlast Rootsis.⁶⁴ Rootsi Eesti NMKÜ peaühingu spordiringi esimees Nikolai Kalm on rõhutanud, et tema eesmärk oli pakkuda sportlastele Stockholmis heal tasemel treeningtingimusi ning koondada kõik sportlased ühe organisatsiooni juurde.⁶⁵

Välis-Eesti NMKÜde spordiringide juures kerkis esile ka naiste osalemise küsimus. Kui Eesti Vabariigis tegutsesid NMKÜde kõrval samadel alustel, kuid eraldi seisva organisatsioonina NNKÜd ehk Noorte Naiste Kristlikud Ühingud (asutatud Eestis 1931. aastal)⁶⁶, siis paguluses oli nende esindatus piiratud ning sporditegevus nende struktuuris tagasihoidlik. Näiteks moodustati Saksamaal, Geislingeni põgenikelaagris NNKÜ alles 1946. aasta alguses,⁶⁷ ligikaudu pool aastat peale NMKÜ asutamist, ning organisatsiooni tegevus piirdus peamiselt võimlemisgruppide organiseerimisega ja sotsiaalsete ürituste korraldamisega.⁶⁸ Sellest ajendatult tuli sportlikult aktiivsematel naistel sageli liituda NMKÜdega, esialgu toetajaliikmetena, hiljem aga eraldi naisseksioonide kaudu. Näiteks moodustati eraldi naisseksioon 1945. aasta lõpus Eskilstuna ENMKÜ juurde.⁶⁹ Selline paindlikkus peegeldab Välis-Eesti NMKÜde kohanemisvõimet vastavalt kogukonna koosseisu ja huvide muutumisele.

NMKÜde spordiringide kujunemist ja institutsionaalset ülesehitust Välis-Eestis võib tõlgendada integratsioonistrateegia ilminguna. Eesti NMKÜde asutamine Rootsis toimus tihedas koostöös vastuvõtjariigi organisatsiooniga, mille kaudu saavutati ligipääs taristule ja varustusele ning kujundas ühtlasi suhtlusvõrgustiku. NMKÜd säilitasid

---

⁶² Eskilstuna NMKÜ ajutise juhatuse protokoll nr 2, 25.07.1945, lk 1.

⁶³ „NMKÜ tegevus laienes“, lk 3.

⁶⁴ „Nädala jutuajamine: Nikolai Kalm“, Välis-Eesti, nr 49, 09.12.1945, lk 7.

⁶⁵ „Nädala jutuajamine: Nikolai Kalm“, lk 7.

⁶⁶ Heili Jõe ja Tiiu Oga, *Eestis tegutsevate noorteorganisatsioonide ja noorteorganisatsioonide katusorganisatsioonide uuring* (Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium, 2005), lk 58.

⁶⁷ „Teadandeid“, Eesti Post, nr 25, 15.01.1946, lk 5.

⁶⁸ „NNKÜ Teateid“, Eesti Post, nr 49, 26.03.1946, lk 6.

⁶⁹ Eskilstuna ENMKÜ juhatuse koosolekute protokollid nr 7, 26.10.1945, lk 1-2.

sisemiselt rahvusliku suunitluse, mis peegeldub näiteks keelekasutuses, liikmeskonnas ja ka tegevuse eesmärkides, mis olid suunatud eestlaste kogukonnale ning keskendusid kultuurilise järjepidevuse hoidmisele. Ühtlasi avaldub see ka naiste kaasamises, kus kohanemine ilmnis rahvusliku raamistiku siseselt. Rahvusliku identiteedi säilitamine koos asukohamaa institutsioonidega toimiva koostööga vastab Berry integratsioonistrateegia määratlusele.

1.3. Skaudid

Skaudiv on ülemaailmne noorteorganisatsioon, mis asutati 1907. aastal eesmärgiga kujundada noortest läbi kindla kasvatussüsteemi teadlikud ja väärtuspõhised kodanikud.⁷⁰ Eestis sai skautlus alguse 1910ndatel, kui suuremates linnades loodi skaudirühmad, esimene teadaolev rühm asutati 1911. aastal Pärnus.⁷¹ Skaudiliikumises on olnud olulisel kohal ka kehaline kasvatus ja sporditegevus. Eelkõige on esiletõstunud skautide panust noortesporti arengusse Eesti Vabariigis.⁷² Samadel alustel jätkasid skaudiv tööd ka paguluses, kus skautlusel oli oluline roll noorte spordi edendamisel. Esimesed teated skautide rühmade moodustamisest Rootsis pärinevad ajavahemikust 1944–1945, mil Eesti NMKÜ abiga hakati Rootsis skautide koondama ning organiseeriti Eesti NMKÜ Skauttöö Keskus.⁷³

Skautide sporditegevus avaldus paguluses eeskätt võistluste korraldamises. Näiteks toimusid 1948. aastal Saksamaal Geislingeni põgenikelaagris skautide maleva lipkondade vahelised võrk- ja korvpallivõistlused.⁷⁴ Samas ei piirdunud sporditegevus ainult organisatsioonisiseste võistluste organiseerimisega. Skaudiv pöörasid tähelepanu ka nende noorte kaasamisele, kes polnud organisatsiooniga liitunud. Stockholmis korraldati 1955. aastal kergejõustikuvõistlused, mis olid suunatud ümbruskonna noortele vanuses 10–20 eluaastat.⁷⁵ Samalaadsed, laiemale üldsusele suunatud spordivõistluseid

---

⁷⁰ „Eesti Skautide Ühing”, <https://skaut.ee/meist/eesti-skautide-uhing/>. Vaadatud (03.04.2025).

⁷¹ Evald Uustalu, *Eesti skautlus viiskümmend aastat 1912–1962*. (Helsingborg: Eesti Skautide Liit, 1962), lk 17–24.

⁷² Kalle Voolaid, „Riiklikult kontrollitud spordielu ajajärk”, *Eesti spordi lugu*, toim. Kalle Voolaid (Tartu: Greif, 2018), lk 143–177, lk 163.

⁷³ Uustalu, *Eesti skautlus viiskümmend aastat 1912–1962*, lk 165.

⁷⁴ „Skaudiv võistlesid käsipallis”, *Eesti Post*, nr 84/84, 22.12.1948, lk 9.

⁷⁵ „Noorte võistlused pühapäeval“, *Stockholms-Tidningen*, nr 209, 09.09.1955, lk 1.

organiseeriti ka Saksamaal.⁷⁶ Selle põhjal võib järeldada, et skautide sporditegevusel oli lisaks kasvatusel ka kogukonda ühendav mõõde.

Lisaks noortesporti edendamisele täitis skautlus paguluses olulist rolli ka kogukondliku järjepidevuse hoidjana. Sporditegevus, mis sai alguse skaudiliikumises, ei piirdunud üksnes kasvatust toetava eesmärgiga, vaid võis kujuneda täiskasvanute tasandil toimivaks klubiliseks tegevuseks. Näiteks osales 1947. aastal Uppsala vanemskautide meeskond Eesti Käsipallikeskuse poolt organiseeritud eestlaste ülerootsilistel korvpallimeistrivõistlustel.⁷⁷ Uppsala vanemskautide meeskonna osalemine sellisel tasemel võistlustel näitab, et skautlik keskkond toetas sporditegevusega jätkamist ka pärast noorteorganisatsioonist lahkumist ning aitas kaasa selle institutsionaliseerimisele. Skautide tegevus mõjutas ka laiemat kogukond. Seda ilmestab 1946. aastal Geislingeni põgenikelaagris skautide poolt rajatud spordiplats.⁷⁸ Viimane lõi kohalikule elanikkonnale tingimused treening- ja võistlustegevuseks ning sportliku vaba aja sisustamise võimaluseks.

Sarnaselt Rootsis tegutsenud Eesti seltside spordiringidele püüdsid ka skaudid leida viise sporditegevuse rahastamiseks, kasutades selleks erinevaid kogukondlikke üritusi. Näiteks korraldasid Stockholmi Kalevi lipkonna vanemskaudid 1950. aastal kahepäevased kergejõustikuvõistlused, mille esimesele päeval oli planeeritud koosviibimine, et kaasata laiemat huviliste ringi ja koguda toetust.⁷⁹ Vajadus leida lisafinantseeringut võis tuleneda sellest, et sporditegevus ei kujunenud skaudiorganisatsioonides keskseks eesmärgiks, vaid täitis abistavat ja toetavat rolli noorte kasvatustöös. Sporti käsitleti eelkõige kui vahendit kehalise arengu edendamiseks ja kogukondliku aktiivsuse toetamiseks, samas kui organisatsiooni põhieesmärgid olid seotud isamaalise kasvatusel, moraalsel väärtuste ning rahvusliku identiteedi hoidmisega. Seda ilmestab Mölnycke skautide pöördumine Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi poole, kus väljendati soovi, et viimane osaleks suvepäevade raames toimuvatel võrkpallivõistlustel, kuid samas rõhutati, et osalemiskulude katmine ei ole võimalik, sest prioriteediks on noorskautide osalemine suurlaagris.⁸⁰ See näitab, et

---

⁷⁶ „Sport”, Eesti Post, nr 58, 03.05.1946, lk 4.

⁷⁷ RA, ERAF.9618.1.87. Eesti Käsipallikeskuse teatis BESi spordiringile, 24.12.1947.

⁷⁸ „Avatakse skautide spordiväljak”, Eesti Post, nr 60, 10.05.1946, lk 4.

⁷⁹ „Kesk-Rootsi Eesti spordipäevad Stockholmis“, Välis-Eesti, nr 36, 03.09.1950, lk 8.

⁸⁰ RA, ERAF.9617.1.88. Mölnycke skautide kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordiringile seoses suvepäevade võrkpalliturniiriga, 1952.

skautide sporditegevus oli allutatud organisatsiooni laiemale ideoloogilisele- ja kasvatustööle suunatud eesmärkidele.

Skautide spordiringide tegevust Välis-Eestis võib tõlgendada separatsioonistrateegia ilminguna. Kuigi skautide korraldatud spordivõistlused hõlmasid ka organisatsiooniväliseid osalejaid jäi kogu tegevuse institutsionaalne ja väärtuslik raamistik suunatuks Eesti pagulaskonnale. Skautlus oli tugevalt seotud rahvusliku kasvatusel, isamaaliste ideaalide ja moraalse identiteedi hoidmisega, milles sport täitis toetavat eesmärki. Tegevuse eesmärk ei olnud asukohamaa ühiskonda sulandumine, vaid oma kultuurilise eripära ja kogukondliku järjepidevuse säilitamine. Sellele osutab ka ressursside eelistus, näiteks Mõlnycke skaudid seadsid prioriteediks osalemise rahastamise suurlaagris, mitte sportlikel võistlustel, kus osaleti koostöös teiste eestlastega. Skautide seotus Eesti NMKÜdega, mille kaudu loodi ka Rootsis Skauttöö Keskus, tugevdas omakorda rahvusvahelist, kuid eestikeelset võrgustikku. Nii arenes ka skautide sporditegevus pigem rahvusliku eristumise kui kultuurilise lõimumise väljenduseks.

1.4. Omaalgatuslikud spordiklubid

Erinevalt teistest spordiklubidest, mis moodustati suuremate organisatsioonide (nagu Eesti seltside, NMKÜde ja skautide) juurde spordiringidena, olid omaalgatuslikud spordiklubid eraldiseisvad institutsioonid, mis sündisid tavaliselt väiksemate kogukondade või üksikisikute initsiatiivist. Omaalgatuslikke spordiklubisid moodustati paguluses eelkõige Rootsis.

Osad omaalgatuslikud spordiklubid loodi suurema eestlaste kogukonna initsiatiivil ning keskendusid sageli ühe kindla spordiala harrastamisele. Selliste klubide tekkimise eelduseks oli eelkõige piisav arv aktiivseid spordihuvilisi, kes olid valmis panustama nii treening- kui ka võistlustegevusse. Näiteks asutati 1952. aastal Rootsis Stockholmi Eesti Tenniseklubi (ehk SET), mille algatasid kohaliku piirkonna tennisehuvilised eesmärgiga arendada eesti tennisesporti Rootsis läbi võistlus- ja

treeningtegevuse.⁸¹ Spordiklubi populaarsust kinnitab asjaolu, et vähem kui kuu aega peale selle asutamist oli liikmete arv tõusnud üle 60.⁸²

Eestlaste loodud spordiklubide kõrval on teada ka omaalgatuslikke spordiorganisatsioone, mis rajati koostöös teiste vähemusrahvustega. Seda ilmestab 1943. aastal Eesti, Läti ja Leedu spordihuviliste poolt Rootsis asutatud *Baltiska Gymnastik och Idrottsföreningen* (eesti keeles: Baltikumi Võimlemis- ja Spordiliit).⁸³ Spordiklubi tegevuse algusaastatel koondusid selle ümber mitmed Rootsis elavad kõrgetasemelised Eesti sportlased.⁸⁴ Lisaks tippspordile võimaldati organisatsiooni liikmetel tegeleda erinevate spordialadega, pakkudes nii treening- kui ka võistlusvõimalusi laiemale huviliste ringile.⁸⁵

Spordiklubi asutamine ei nõudnud alati suurt liikmeskonda ega laiemat organisatsioonilist tuge, vaid leidub ka näiteid, kus algatus tuli üksikisikult. Sellest annab tunnistust Ernst Idla tegevus Rootsis. Idla alustas sporditegevuse organiseerimisega 1944. aastal, koostöös Rootsi NMKÜ Sõjavangide Abi organisatsiooniga, mille raames moodustati mitmesuguseid kultuurirühmasid.⁸⁶ Nende hulgas olid ka eestlastele mõeldud võimlemisrühmad.⁸⁷ Ehkki algselt olid treeningud mõeldud Eesti põgenikele, on märke sellest, et juba 1945. aasta septembris liitus treeningutega ka asukohamaa sportlaseid.⁸⁸

Lisaks kogukondlikule initsiatiivile või üksikisikute eestvedamisele võisid omaalgatuslikud spordiklubid välja kasvada ka juba varasemalt tegutsenud organisatsioonide juures kujunenud sporditegevusest. Sellisel viisil moodustati 1953. aastal Göteborgi Narva Spordiklubi, mis koondas enda juurde korvpallurid Göteborgi „Kalevipoja“ lippkonnast ning Göteborgi Eesti Seltsi juurest.⁸⁹ Narva Spordiklubi suutis enda ümber koondada väga kiiresti suurel hulgal korvpallihuvilisi ning peale aastast tegevust moodustati spordiklubi juurde kaks täiskasvanute ja üks noorte võistkond.⁹⁰

Lisaks eelpool käsitletud omaalgatuslikele spordiklubidele loodi paguluses organisatsioone, mis jätkasid vormiliselt Eesti Vabariigis väljakujunenud

---

⁸¹ „Stockholmi asutati Eesti tennisklubi“, *Välis-Eesti*, nr 35, 31.08.1952, lk 6.

⁸² „H. Perten Stockholmi Eesti Tennisklubi esimeheks“, *Välis-Eesti*, nr 40, 05.10.1952, lk 3.

⁸³ „Eestlaste spordielu Stockholmis“, *Välis-Eesti*, nr 9/10, 24.12.1944, lk 11.

⁸⁴ „Eestlaste spordielu Stockholmis“, lk 11.

⁸⁵ „Eestlaste spordielu Stockholmis“, lk 11.

⁸⁶ Dagmar Normet, *Ernst Idla – võlur Tallinnast* (Tallinn: Eesti Raamat, 1991), lk 103.

⁸⁷ „Võimlemisrühmad eestlastele“, *Välis-Eesti*, nr. 4, 28.01.1945. lk 7.

⁸⁸ Normet, *Ernst Idla – võlur Tallinnast*, lk 103.

⁸⁹ „Korvpallmeeskond NARVA“, *Stockholms-Tidningen*, nr 129 (12), 07.06.1955, lk 1.

⁹⁰ „Korvpallmeeskond NARVA“, lk 1.

sporditraditsioone. Rootsis oli selleks Eesti Spordiselts Kalev, mis asutati 1947. aastal eesmärgiga jätkata paguluses Eestis tegutsenud Kalevi traditsioone.⁹¹ Algne Kalevi spordiselts loodi juba 1901. aastal ning oli esimene eestlaste poolt loodud spordiselts.⁹² 20. sajandi alguses kasvas klubi liikmeskond stabiilselt ning tegevus laienes uutele spordialadele.⁹³ Sarnaselt Eestis tegutsenud eelkäijale oli võimalik ka Rootsis asutatud Kalevi spordiseltsis huvilistel tegeleda erinevate spordialadega, sealhulgas näiteks kergejõustiku, võimlemise ning korv- ja võrkpalliga. Spordiklubi liikmeskond kasvas kiiresti vähem kui aasta möödudes tuli esialgsed klubiruumid vahetada suuremate vastu, sest liikmete arv oli ületanud saja piiri.⁹⁴

Erinevalt Eesti ühingute ja skautide juurde loodud spordiringidest pakkusid omaalgatuslikult moodustatud spordiklubid, eelkõige Eesti Spordiselts Kalev, oma liikmetele lisaks sportimistingimustele ka mitmesuguseid sotsiaalseid tegevusi. Näiteks inglise keele vestlusringid, mis olid suunatud keeleoskuse parandamisele.⁹⁵ Lisaks organiseeriti liikmetele suviti väljasõite Tollare piirkonnas asunud spordiklubi suvekodusse, kus viidi läbi mitmesuguseid sportlikke ja seltskondlikke ettevõtmisi.⁹⁶

Kuigi mitmed omaalgatuslikud spordiklubid olid oma tegevuses jätkusuutlikud ning pakkusid huvilistele mitmekesiseid sportimisvõimalusi, ei kulgenud klubidevaheline koostöö alati tõrgeteta. Seda ilmestab juhtum 1946. aastast, mil Stockholmi ringkonna spordiklubide eestvedamisel kavandati luua Eesti Vabariigi aegse Üle-Eestilise Noorsoo Ühenduse eeskujul spordiliit.⁹⁷ Algatus jäi aga teostumata, kuna asutamiskoosolekule ilmus kutsutud 16 organisatsioonist vaid kolm.⁹⁸

Omaalgatuslike spordiklubide moodustamist Rootsis võib akulturatsiooniteoreetilisest perspektiivist käsitleda separatsioonistrateegia avaldumisena. Klubide liikmeskond koosnes valdavalt eestlastest ning nende peamiseks eesmärgiks oli rahvuslike sporditraditsioonide jätkamine ja kultuurilise järjepidevuse hoidmine paguluses. Eestikeelne asjaajamine ja rahvuspõhine liikmeskond viitavad

---

⁹¹ „Spordiselts “Kalev” algab tegevust Rootsis”, Välis-Eesti, nr 6, 09.02.1947, lk 7.

⁹² Eugen Piisang ja Juhan Maidlo, *Kalev: Läbi sajandi. Esimene osa 1900–1944*, (Tallinn: Kirjastus Ilo, 2001), lk 20.

⁹³ Samas, lk 47–67.

⁹⁴ „Kalevil uued klubiruumid“, Välis-Eesti, nr 15, 11.04.1948, lk 7.

⁹⁵ „Kalevi inglise keele vestlusring“, Välis-Eesti, nr 45, 07.11.1948, lk 3.

⁹⁶ „Kalevlaste väljasõit“, Välis-Eesti, nr 27, 04.07.1948, lk 3.

⁹⁷ „Uus üldine spordiorganisatsioon loomisel“, Välis-Eesti, nr 48, 01.12.1946, lk 7.

⁹⁸ „Huvipuudus spordi vastu“, Välis-Eesti, nr 51, 22.12.1946, lk 9.

püüdlusele hoida kogukondlikku eraldatust. Samas esines mitmel puhul elemente ka integratsioonistrateegiast, eriti seoses sporditaristu kasutamise, treeninguvõimaluste ja logistilise toetuse taotlemisega asukohamaa klubidelt või institutsioonidelt. Sellegipoolest jäi domineerivaks rahvuslikule kuuluvusele orienteeritud eraldatus, mis viitab pigem kultuuri säilitamisele, kui vastastikusele kohandumisele.

2. Välis-Eesti spordiklubide tegevuse põhivormid Rootsis

Teise maailmasõja järgsel kümnendil arenes sporditegevus oluliseks osaks Välis-Eesti kogukondade sotsiaalses ja kultuurilises elus. Rootsis, kus koondus märkimisväärne osa eesti pagulaskonnast, said spordiklubid ja -ringid üheks vahendiks nii kogukondliku sidususe kui ka rahvusliku identiteedi säilitamisel. Ajavahemikus 1945–1955 kujunesid Välis-Eesti sporditegevuse peamiseks vormideks meistrivõistlused, sõpruskohtumised ja treeningud, mis pakkusid võimalusi regulaarseks spordiharrastuseks ning tugevdasid ka eestlaste omavahelist suhtlust.

2.1. Meistrivõistlused

Meistrivõistlused, mida korraldasid Välis-Eesti spordiklubid, olid piirkondlikud ja üleriigilise ulatusega spordivõistlused, kuhu olid kaasatud Eesti, teiste vähemusrahvuste ja asukohamaa sportlased. Kuna Eesti sportlased ei saanud osaleda Rootsi ametlikel võistlustel, muutusid meistrivõistlused alternatiiviks eestlastele, kes soovisid jätkata sporditegevusega ka paguluses. Lisaks spordivõistluste funktsioonile täitsid võistlused ka olulist sotsiaalset rolli, pakkudes võimalust osaleda mitte ainult füüsilises, vaid ka sotsiaalsetes tegevustes. Nii arendasid spordiklubid läbi meistrivõistluste eestlaste omavahelist kogukondlikku ühtekuuluvust ning koostööd teiste vähemusrahvuste ja asukohamaa sportlastega.

Rootsi spordipoliitika keelas välismaalastel osaleda piirkondlikel ja üleriigilistel ametlikel meistrivõistlustel.⁹⁹ Sellest tulenvalt tekkis teise maailmasõja järel vajadus korraldada eestlastele eraldi meistrivõistluseid, mis võimaldaksid jätkata

---

⁹⁹ "Eestlased Rootsi spordiprisma läbi", *Välis-Eesti*, nr 51, 18.12.1949, lk 8.

spordivõistluseid uues elukeskkonnas. Meistrivõistluste korraldamise motiiviks ei olnud üksnes piirangud, vaid ka eesti sportlaste kõrge sportlik tase. Paljud Rootsi saabunud eestlased kuulusid varasemalt Eesti spordieliiti ning olid saavutanud märkimisväärsed tulemusi ka rahvusvahelistel võistlustel. Nende seas oli näiteks Aleksander Kreek, kes oli 1938. aastal tulnud kuulitõukes Euroopa meistriks. Rootsis otsis Kreek võistlusväljundeid esmalt Rootsi spordiklubide juurest. Nii osales ta 26. augustil 1945. aastal Norrköping IF eest Linköpingis toimunud kergejõustikuvõistlustel.¹⁰⁰ Ajakirjanduses ilmunud spordiuudiste põhjal võib aga järeldada, et sellised osalemised Rootsi klubide koosseisus olid pigem haruldased ning ei pakkunud eestlastele püsivat võistlusväljundit. Samas osalesid stabiilselt Rootsi meistrivõistlustel eestirootslased, kes said endale varem Rootsi kodakondsuse. Näiteks tuli 1952. aastal vabamaadluses Rootsi meistriks eestirootslane Edvin Westerby.¹⁰¹ Kuna üksikute sportlaste osalemine Rootsi spordiklubide kaudu jäi erandlikuks, kujunes üha selgemaks vajadus luua eestlastele endile võistlusvõimalusi. Esimesed suuremad üle-Rootsilised võistlused toimusid 9. septembril Boråsis sealse Eesti seltsi spordisektsiooni korraldusel.¹⁰² Võistluste eesmärk oli võimaldada eestlastest sportlastele võistlusväljundit.¹⁰³ Lisaks sooviti edendada ka omavahelisi kontakte.¹⁰⁴ Boråsis toimunud kergejõustikuvõistlused on üks esimesi näiteid eestlaste katsest luua endale võistlusväljund Rootsis. Välis-Eesti spordiklubide poolt Rootsis korraldatud meistrivõistlused olid eelkõige suunatud eestikeelsele kogukonnale ning neid võib akulturatsiooniteoreetilises vaates tõlgendada separatsioonistrateegia avaldumisena. Samas teiste rahvusvähemuste ja asukohamaa sportlaste osalemine nendel võistlustel viitab osaliselt integratsioonistrateegia avaldumisele. Eestirootslaste puhul, kes omandasid Rootsi kodakondsuse, võib täheldada varajast lõimumist asukohamaa spordisüsteemi, mis peegeldub eelkõige nende sportlaste osalemises Rootsi meistrivõistlustel.

Lisaks sportlikule mõõtmele täitsid meistrivõistlused Välis-Eesti kogukondades ka olulist sotsiaalselt funktsiooni, mida ilmestas ka suur pealtvaatajate huvi. Erilise

---

¹⁰⁰ „Kreek Linköpingis 14.51“, Välis-Eesti, nr 34, 26.08.1945, lk 4.

¹⁰¹ „Eestlane Rootsi meistriks“, Välis-Eesti, nr. 15, 13.04.1952, lk 3.

¹⁰² RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse esimehe kiri ENMKÜ Spordiosakonna juhatusele, 10.08.1945.

¹⁰³ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni esimehe kiri ENMKÜ Spordisektsiooni juhatusele, 17.07.1945.

¹⁰⁴ „Eesti sportlased Borås“, Välis-Eesti, nr 37, n4. 37, 16.09.1945, lk 4.

tähenduse omandasid paguluses Balti mängud, kus võistlesid lisaks eestlastele ka Läti ja Leedu sportlased. Võistluste laiale haardele viitab veel see, et näiteks 1948. aastal osalesid Rootsis toimunud võistlustel veel lisaks Poola ja Soome sportlased.¹⁰⁵

Balti mängud toimusid nii Saksamaal kui ka Rootsis ning neil oli lisaks sportlikule tähendusele ka oluline rahvuslik mõõde. Võistluste programmi kuulusid näiteks sportlaste pidulik defilee rahvuslippude järel,¹⁰⁶ ning lisaks ka osalevate riikide hümnide esitamine.¹⁰⁷ Pealtvaatajate arvu on eelkõige rõhutatud Saksamaal toimunud mängude puhul. Näiteks on hinnatud, et 1946. aastal külastas võistlusi 20 000 pealtvaatajat.¹⁰⁸

Balti mängude mitmetahulist tähendust paguluses on mõtestanud 1944. aastal Saksamaale põgenenud Julius Kangur, kes oli Eesti Vabariigis tulnud mitmekordseks Eesti meistriks ujumises. Kangur on Balti mängude juures rõhutanud sportliku eesmärgi kõrval ka laiemat poliitilist eesmärki. „Balti mängud“, kui sportlik üritus, ei olnud üksnes kolme rahvusgrupi spordialalise paremuse selgitajaks, vaid selle ühise sportliku suurvõistluse üheks tähtsamaks ülesandeks oli näidata meie arvustajatele, kogu maailmale, et eestlased, lätlased ja leedulased on sõbrad, saatusekaaslased, II maailmasõja süütud kannatajad ja inimesed, kes on kaotanud kõik, kuid siiski veel usuvad loodavad ning võitlevad Atlandi deklaratsioonis väljakuulutatud nelja vabaduse eest, sest eestlaste, lätlaste ja leedulaste õigus vabadusele ning iseseisvusele on jagamatu.“¹⁰⁹ Kuigi Kanguri kirjeldus tugineb Saksamaal toimunud mängudele, viitavad meedias ilmunud võistluste kirjeldused sarnastele tähendustele ka Rootsis korraldatud võistluste puhul. Näiteks 1945. aastal toimunud Balti-Rootsi mängude puhul rõhutati Rootsi ja Balti rahvaste omavahelist sõprust,¹¹⁰ mis näitab, et ka Rootsis peetud võistlustel oli lisaks sportlikule ja kogukondlikule ka poliitiline mõõde.

Meistrivõistluste korraldamisel nii individuaal- kui ka meeskonnaaladel tuli spordiklubidel arvestada sellega, et sportlased olid amatöörid, kes leidsid sporditegevuse jaoks aega teiste kohustuste kõrval ning sageli tuli sporditegevusest loobuda. Odaviskaja Hans Moks on 1950. aastal ajalehe Välis-Eesti antud intervjuus kirjeldanud pagulassportlaste keerulisi tingimusi. Moks toob välja, kuidas ta on töötanud 12 erineval

---

¹⁰⁵ „Balti meistervõistlused Rootsis“, Välis-Eesti, nr 37, 12.09.1948. lk 8.

¹⁰⁶ „Balti spordipäevad üllatusega“, Stockholms-Tidningen, nr 220, 22.09.1948. lk 2.

¹⁰⁷ „Balti olümpiaad Augsburgis“, Eesti Post, nr 98, 24.09.1946, lk 3.

¹⁰⁸ Kangur, *Eesti Sport*, lk 379.

¹⁰⁹ Samas, lk 379.

¹¹⁰ „Baltlased, meie sõbrad“, Välis-Eesti, nr 50, 16.12.1945, lk 7.

ametikohal, kohati eluohtlikes tingimustes ning pole korralikult süüa saanud.¹¹¹ Töökohustuste kõrval sporditegevusega jätkamist on võimalik vaadelda 1945. aastal Boråsis toimunud kergejõustikuvõistluste juures. Näiteks soovis Aleksander Kreek lisaks võistluste korraldajate poolt pakutavale sõidukulude kompenseerimisele veel lisaks 40 Rootsi krooni väärtuses kompensatsiooni kaotatud tööpäeva eest.¹¹² Töökohustuste kõrval mõjutas sportlaste osalemist võistlustel veel lisaks kuulumine teistesse kultuuriühingutesse ning erinevad argielu toimetused. Näiteks tuli Boråsi, Göteborgi ja Alingsåsi vahelise kolme linna võrkpalliturniiri edasi lükata, sest Alingsåsi ja Göteborgi võistkondade liikmed osalesid samal päeval Alingsåsi Eesti Seltsi mardipäeva pidustustel.¹¹³ Samas on ka näiteid, kui võistluste korraldamisel on proovitud sellega arvestada. Näiteks plaanis Eesti Käsipallikeskus 1948. aastal esialgu korralda korv- ja võrkpallifinaalturniiri Stockholmis laulupeoga üheaegselt, tuues põhjuseks, et suur osa sportlasi osaleb ka laulpeol.¹¹⁴

Spordialade valik meistrivõistlustel kujunes varasemate sporditraditsioonide, kogukondlike eelistuste ja kohalike tingimuste koosmõjul. Võistlusi korraldati nii individuaal- kui ka meeskonnaaladel, ent osalemise aktiivsus ja regulaarsus erinesid alade lõikes. Eelistatud olid need spordialad, millel oli Eestis tugev kandepind ja mille korraldamine oli paguluses praktiliselt teostatav. Seejuures peegeldab alade eelistus mitte üksnes sportlikke huve, vaid ka kogukondliku järjepidevuse ja identiteedi hoidmise taotlusi.

2.1.1. Meistrivõistlused meeskonnaaladel

Meeskonnaaladest kujunesid meistrivõistluste tähenduses keskseks pallimängud, eelkõige korv- ja võrkpall, mida käsitleti ühtse spordiala ehk käsipallina, lähtudes nende kuulumisest Eesti Vabariigis Käsipalli Liidu haldusalasse. Kahte spordiala ühendav alaliit moodustati 1923. aastal NMKÜ initsiatiivil sooviga koondada Ameerika Ühendriikide

---

¹¹¹ „Nädala jutuaajamine: Hans Moks“, Välis-Eesti, nr 34, 20.08.1950, lk 5.

¹¹² RA,ERAF.9618.1.87, Aleksander Kreegi kiri Boråsi Eesit Seltsi spordisektsioonile, 19.08.1945.

¹¹³ RA,ERAF.9618.1.87, Alingsåsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioonile, 23.10.1946.

¹¹⁴ RA,ERAF.9618.1.87, Eesti Käsipallikeskuse kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordiringile, 14.06.1948.

päritolu sportmängud.¹¹⁵ Eesti Vabariigist alguse saanud institutsionaalne korraldus säilis ka paguluses, kus spordiklubide tegevuses käsitleti korv- ja võrkpalli ühise spordialana. Näiteks moodustati 25. mail 1947. aastal Rootsis Eesti Käsipallikeskus, mille eesmärk oli koordineerida korv- ja võrkpalliga tegutsevate Eesti spordiklubide tööd ning viia läbi erinevaid võistluseid.¹¹⁶ Aasta hiljem, 1948. aastal, viidi läbi üle-Rootsilised meistrivõistlused, kus kolmes erinevas ringkonnas osales kokku korvpallis 13 meeskonda ning võrkpallis 17 meeskonda ja kaheksa naiskonda.¹¹⁷ Võrkpall oli Rootsis suuremates eestlaste kogukondades laialt levinud juba 1945. aastal, mistõttu arutas Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioon ka samal aastal üleriigiliste meistrivõistluste korraldamist nii meeste kui ka naiste arvestuses.¹¹⁸

Kuigi Eesti Käsipallikeskuse poolt organiseeritud üleriigilised meistrivõistlused osutusid spordiklubide seas populaarseks ei korraldatud neid enam järgenvatel aastatel. Võistluste lühiajalisus tulenes eeskätt Käsipallikeskuse majanduslikest raskustest ning spordiklubidele ebasoodsast võistlussüsteemist. Näiteks oli esialgses kavandis Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioon paigutatud samasse võistlusringkonda Lundi võistkonnaga, mis tähendas osalejatele 8-9 tunnist reisi.¹¹⁹ Lisaks aeganõudvale reisile valmistas võistkondade jaoks probleeme Käsipallikeskuse nõue, mille järgi tuli võõrustaval võistkonnal tasuda pooled külalisvõistkonna sõidukuludest ning vajadusel ka osa majutuskuludest.¹²⁰ Finaalturniirile kvalifitseerunud võistkondadel tuli reisikulud tasuda oma vahenditest, sest Käsipallikeskusel puudus võimekus võistkondasid sissetulekute puudumise tõttu toetada.¹²¹

Üleriigiliste meistrivõistluste korraldamise takistuste ning majanduslike piirangute tõttu eelistati Rootsis piirkondlike võistluste organiseerimist, mille läbiviimine oli klubide jaoks paremini teostatav. Näiteks organiseeriti Boråsis Eesti Seltsi Spordisektsiooni initsiatiivil 1946. aastal koostöös Alingsåsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni ja Göteborgi NMKÜga kolme linna võrkpalliturniir, mis koosnes kolmest erinevast

---

¹¹⁵ Märt Irbus, Rein Järva, Ville Arike ja Aadu Kana, *Eesti korvpall- esimene sada: 1920–2020*, toim. Lea Arme (Tallinn: Hea Lugu, 2020), lk 30.

¹¹⁶ „Käsipallikeskus sai teoks”, *Välis-Eesti*, nr 21, 25.05.1947, lk 7.

¹¹⁷ RA, ERAF.9618.1.87, Eesti Käsipallikeskuse ringkiri algavate meistrivõistluste kohta. 24.12.1947. 1 1.

¹¹⁸ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni kiri Stockholmi NMKÜ juhatusel. 17.07.1945.

¹¹⁹ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni kiri Eesti Käsipallikeskusele. 05.01.1948.

¹²⁰ RA, ERAF.9618.1.87, Eesti Käsipallikeskuse ringkiri algavate meistrivõistluste kohta. 24.12.1947. 1 2.

¹²¹ RA, ERAF.9618.1.87, Eesti Käsipallikeskuse kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni juhatusel. 14.06.1948.

etapist.¹²² Lisaks toimus 1947. aastal Stockholmis Eesti Käsipallikeskuse poolt korraldatud Stockholmi linnaosade vahelised võrkpallivõistlused.¹²³ Üleriigiliste meistrivõistluste kadumise järgselt muutusid piirkondlikud turniirid populaarsemaks ning sinna kaasati ka uusi spordiklubisid, kellega oldi ühes ringkonnas. 1949. aastal Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni poolt läbi kolme linna turniiril osales Göteborgi NMKÜle veel lisaks ka Falköpingi Eesti Seltsi Spordisektsioon.¹²⁴

Võrk- ja korvpalli populaarsus Eesti pagulaskonna hulgas Rootsis peegeldab ühelt poolt Eesti Vabariigis välja kujunenud sportlike traditsioonide jätkumist, teisalt aga piiratud lõimumist asukohamaa kultuuriga. Korvpallis osales Eesti meeste rahvuskoondis 1930ndatel toimunud suurvõistlustel. Kuigi rahvusvaheliselt suurt edu ei saavutatud on perioodil 1924–1940 hinnatud Eesti korvpallikoondist Euroopa parimate hulka.¹²⁵ Populaarne oli ka võrkpall, mis oli eelkõige levinud teiste spordialade harrastajate hulgas.¹²⁶ Teise maailmasõja järgselt puudus Rootsis mõlemale spordialale laiem kandepind. Näiteks tegutses teadaolevalt Stockholmis 1945. aastal Stockholmis ainult üks spordiklubi, kus harrastati korvpalli.¹²⁷ Spordialade alaliidud asutati Rootsis alles 1950ndate aastate keskpaigas. Seetõttu olid ka kontaktid asukohamaa sportlastega korv- ja võrkpallis erandlikud. Eestlaste pühendumine nendele meeskonnaaladele, millel puudus Rootsis veel laiem kandepind, kuid mis olid olnud väga populaarsed Eesti Vabariigis, võib tõlgendada separatsiooni väljendusena. Nende spordialade harrastamise kaudu säilitati Eesti Vabariigi aegset spordikultuuri ning ei kujunenud välja püsivaid kontakte asukohamaa sportlastega.

2.1.2. Meistrivõistlused individuaalaladel

Teise maailmasõja järgselt korraldasid Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubid meistrivõistluseid erinevatel individuaalaladel. Spordialade valik peegeldas sarnaselt

---

¹²² RA,ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni Juhatuses kiri kolme linna turniiri kohta Alingsåsi Eesti Seltsile ja Göteborgi NMKÜle, 18.10.1946.

¹²³ „Eestlaste võrkpallivõistlused Stockholmis“, Välis-Eesti, nr 32, 10.08.1947, lk 7.

¹²⁴ RA,ERAF.9618.1.87, Ülevaade Boråsis toimunud kolme linna turniirist, 07.05.1949.

¹²⁵ Rein Järva ja Märt Irbus, *Eesti korvpallikoondis- esimene sada: 1924–2024*, toim. Lea Arme, (Tallinn: Hea Lugu, 2024), lk 36.

¹²⁶ Valeri Maksimov, *Võrkpalli lugemik: Eesti võrkpall 1919–2008*, (Tallinn: Trükikoda Printon, 2009), lk 31–34.

¹²⁷ „Eestlaste spordielu Stockholmis“, Välis-Eesti, nr 9/10, 24.12.1944. lk 11.

meeskonnaaladele Eesti Vabariigi aegseid traditsioone. Eelistatud olid need spordialad, mis olid kodumaal laialdaselt harrastatud ja saavutanud ka rahvusvahelist edu. Nii korraldati Rootsis meistrivõistlusi kergejõustikus, mis oli Eesti Vabariigis pälvinud suurt meediahuvi ja publiku poolehoidu.¹²⁸ Lisaks korraldati meistrivõistluseid maadluses, kus Eesti sportlaseid loeti maailma parimate hulka.¹²⁹ Võistluseid organiseeriti ka males, mille populaarsus Eesti Vabariigis oli tingitud eelkõige Paul Kersese saavutustest, mis mõjutas ka spordiala laiemat harrastamist.¹³⁰ Kuigi lauatenise ja tennise sportlik tase jäi võrreldes eelnevate spordialadega tagasihoidlikumaks, tegeleti tennise ja lauatenisega erinevates spordiseltsides, näiteks Eesti Akadeemilises Spordiklubis.¹³¹

Individaalalade kaasamine Välis-Eesti spordiklubide poolt Rootsis korraldatud meistrivõistluste programmi oli tihedalt seotud nende alade madalate korralduslike nõudmistega. Näiteks ei eeldanud kergejõustiku võistluste läbiviimine ulatuslikku varustust ega keerukat taristut, sest jooksu-, heite ja hüppealadid oli võimalik läbi viia ka tagasihoidlikes tingimustes. See ilmneb ka Boråsis 1945. aastal toimunud kergejõustikuvõistlustel, kus sportlased võistlesid kuulitõukes, 100 meetri jooksus, kõrgus-, kolmik- ja kaugushüppes, odaviskes ning kettaheites.¹³² Spordiala paindlikkust näitab veel 1946. aastal Saksamaal Balti olümpiaadi raames toimunud 110 meetri tõkkejooks, kus osalejad startisid ükshaaval, sest korraldajatel oli kasutada ainult üks komplekt tõkkeid.¹³³

Kergejõustikus kujunesid paguluses oluliseks võistlusformaadiks korrespondentsvõistlused. Erinevalt tavapäraest võistlustest, kus sportlased kogunevad ühte võistluspaika, toimusid korrespondentsvõistlused mitmes erinevas piirkonnas kindlaksmääratud ajaperioodi jooksul. Selline korraldus sobis eelkõige Rootsi tingimustesse, kus eestlaskond paiknes hajutatult. Sel viisil said võimaluse võistelda ka need noored, kellel polnud võimalust kaugemal toimuvatele võistlustele reisida. Esmakordselt korraldati kergejõustiku korrespondentsvõistlused Rootsis 1948. aastal Eesti Abi Noortekeskuse initsiatiivil, millest kasvasid hiljem ülemaailmsed eestlaste

---

¹²⁸ Kalle Voolaid, „Spordielu esmane organiseerumine Eesti Vabariigi ajal”, *Eesti spordi lugu*, toim. Kalle Voolaid, (Tartu: Greif, 2018), lk 92–117, lk 116-117.

¹²⁹ Kalle Voolaid, „Riiklikult kontrollitud spordielu ajajärk”, *Eesti spordi lugu*, toim. Kalle Voolaid. (Tartu: Greif, 2018), lk 143 – 177, lk 169.

¹³⁰ Samas, lk 168.

¹³¹ Samas, lk 167.

¹³² RA,ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi kergejõustikuvõistluste võistlusprotokollid, 09.09.1945.

¹³³ „Balti olümpiaad Augsburgis“, Eesti Post, nr 98, 24.09.1946, lk 5.

korrespondentsvõistlused.¹³⁴ Võistlusformaadi vastavus pagulustingimustele kinnitab seegi, et 1952. aastal Rootsis toimunud Eesti Abi korrespondentsvõistlustel osales üle 900 noorsportlase.¹³⁵

Sarnaselt kergejõustikule võimaldasid ka teised individuaalalad, nagu lauatennis, male ja tennis võistluste läbiviimist piiratud vahenditega. Näiteks 1946. aastal Boråsis toimunud üleriigilistel lauatennise meistrivõistlustel osales 20 sportlast, kuigi teadaolevalt oli kohaliku Eesti seltsi Spordisektsioonil kasutada vaid üks lauatennise laud.¹³⁶ Samuti viitavad 1946. aastal Uppsalas korraldatud üleriigilised eestlaste kirimale võistlused sellele, et ka male meistrivõistluste läbiviimisel tuli arvestada piiratud võimalustega. Võistlustel osalejate arv oli rangelt piiritletud 16 sportlasele,¹³⁷ mida võib põhjendada korralduslike piirangutega. Korralduslikud piirangud ilmnevad ka 1950. aastal Kalevi spordiklubi poolt korraldatud tenniseturniiril, mis kasvas ootamatult välja mitmepäevases võistluseks, sest 16 osalejaga polnud ühel päeval võimalik võistluseid läbi viia.¹³⁸

Lisaks madalatele korralduslikele nõudmisetele soodustas individuaalaladel meistrivõistluste korraldamist ka nende alade väiksem sõltuvus osalejate arvukusest. Erinevalt meeskonnaaladest võimaldasid individuaalalad paindlikumat korraldust, olles eriti sobilikud Rootsi tingimustes, kus eestlaste kogukonnad paiknesid geograafiliselt hajutatult. Teise maailmasõja järgselt viidi Rootsis Välis-Eesti spordiklubide poolt läbi mitmeid individuaalalde meistrivõistlusi, milles osales vaid piiratud arv sportlaseid. Näiteks 1948. aastal Norrköpingus toimunud maadluse raskekaalu meistrivõistlustel osales vaid kaks sportlast.¹³⁹ Samuti oli kaks osalejat 1947. aastal Stockholmis toimunud kergejõustikuvõistluste 110 meetri tõkkejooksus, kusjuures üks osalejatest oli Viktor Palango, kes osales samal võistlusel veel ka kõrgushüppes.¹⁴⁰

Need näited kinnitavad, et individuaalalade valik meistrivõistluste programmis lähtus eelkõige praktilistest kaalutlustest. Eelistati alasid, mille korraldamine oli võimalik ka tagasihoidlikes oludes ja piiratud materiaalsete ressursside tingimustes. Spordialade

---

¹³⁴ „Eestlaste maailmavõistlus“, Stockholms-Tidningen, nr 130 (12), 08.06.1955, lk 7.

¹³⁵ „Viendand korrespondentsvõistlused Eesti noortele Rootsis“, Välis-Eesti, nr 37, 14.09.1952, lk 3.

¹³⁶ RA, ERAF.9618.1.86, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni juhatuse koosoleku protokoll nr 2, 11.10.1945, l 3.

¹³⁷ „Eesti kirimale-esivõistlused Rootsis“, Välis-Eesti, nr 24, 16.06.1946, lk 7.

¹³⁸ „Tenniseturniiri tagajärgi“, Välis-Eesti, nr 29, 16.07.1950, lk 3.

¹³⁹ „Pinevad maalusesivõistlused Norrköpingis“, Välis-Eesti, nr 10, 07.03.1948, lk 7.

¹⁴⁰ „Kergejõustikuvõistlused Stockholmis“, Välis-Eesti, nr 37, 14.09.1947, lk 7.

tehnilise lihtsuse ning vähese osalejate arvu vajadus mõjutas kindlasti nende spordialade populaarsust Rootsis.

Individuaalalade meistrivõistlused, mida korraldasid Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubid, ei jäänud eestlaste sisevõistluseks, vaid nendel on osalenud ka asukohamaa ja teiste vähemusrahvuste sportlased. Näiteks osalesid 1945. aastal Boråsis toimunud kergejõustikuvõistlustel lisaks eestlastele veel ka kolm Rootsi sportlast, sealhulgas 1934. aastal 1500 meetri jooksus Rootsi meistriks tulnud Olle Pettersson ja 1936. aastal odaviskes Rootsi meistriks tulnud Robert Tegstedt. Korraldajate sõnul oli Rootsi sportlaste kaasamise eesmärgiks pakkuda Eesti sportlastele suuremat konkurentsi ning tõsta võistluste sportlikku taset.¹⁴¹ Boråsi kergejõustikuvõistlused on üks väheseid näited sellest, kui Rootsi sportlased osalesid Välis-Eesti spordiklubide poolt läbi viidud meistrivõistlustel. See võis tuleneda Välis-Eesti spordiklubide vähestest kontaktidest Rootsis spordiklubidega ning sellest, et Eesti meistrivõistluste kõrval otsisid sportlased jätkuvalt võimalusi osaleda Rootsi spordiklubide võistlustel. Näiteks osales 1947. aastal Arved Oksaar vahetult enne Stockholmis toimunud Eesti kergejõustikuvõistluseid Sundbergi mängude sarjas peetud Rootsi võistlustel.¹⁴² Nende kõrval olid väga sagedased kokkupuuted teiste vähemusrahvuste, eelkõige Läti, sportlastega. Samuti on teada juhtumeid, kus eestlased osalesid lätlaste korraldatud meistrivõistlustel.¹⁴³ Selline koostöö ning vastastikku võistlustel osalemine näitab, et individuaalaladel Välis-Eesti spordiklubide poolt Rootsis korraldatud meistrivõistlused pakkusid platvormi kontaktide loomiseks nii teiste vähemusrahvuste kui ka Rootsi esindajatega.

Teiste rahvusvähemuste ning üksikjuhtudel ka Rootsi sportlaste osalemine Välis-Eesti spordiklubide poolt korraldatud individuaalalade meistrivõistlustel viitab sellele, et klubide tegevust ei iseloomustanud kapseldumine ehk akulturatsiooni separatsiooni vorm. Vaatama keeruliste tingimuste püüdsid Välis-Eesti spordiklubid ja sportlased luua kontakte ka asukohamaa sportlaskonnaga. Samas korraldati jätkuvalt Eesti meistrivõistluseid, kus osalesid aktiivselt sportlased, kes tegid kaasa ka Rootsi võistlustel. Sellised kontaktid osutavad integratsioonipüüdlustele ehk soovile säilitada rahvuslikku eripära, ent samas otsida koostöövõimalusi ning toimida osana laiemast spordikultuurist.

---

¹⁴¹ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni esimehe kutse Aleksander Kreekile Boråsis toimuvatele kergejõustikuvõistlustele, 10.08.1945.

¹⁴² „Arved Oksaar parandas isiklikku rekordit 1500 m“, Välis-Eesti, nr 35, 31.08.1947, lk 7.

¹⁴³ „Lätlaste meistervõistlused Torshällas“, Välis-Eesti, nr 35, 31.08.1947, lk 7.

2.2. Sõpruskohtumised

Sõpruskohtumiste all mõistetakse kahe spordiklubi vahelist võistluskohtumist, mida Välis-Eestis korraldati peamiselt pallimängualadel, eelkõige korv-, jalg- ja võrkpallis. Teistel spordialadel on teada vaid üksikuid näiteid. 1945. aastal toimus tennises sõpruskohtumine Eesti NMKÜ spordiringi ja Rootsi Bromma tenniseklubi vahel, mille raames mängiti meesüksik-, meespaaris- ja segapaarismängud.¹⁴⁴ Lisaks on teada juhtum, kus Norrköpingu Eesti-Rootsi Selts võistles kergejõustikus Rootsi spordiklubi Tjalve vastu.¹⁴⁵ Erinevalt meistrivõistlustest toimusid sõpruskohtumised märksa sagedamini, kuna nende korraldamine nõudis spordiklubidelt tunduvalt vähem ressursse kui meistrivõistlused, mis võisid kujuneda mitmepäevaseks ja kus osales arvukalt sportlaseid.

Teise maailmasõja järgsel kümnendil võimaldavad sõpruskohtumised jälgida Välis-Eesti spordiklubide suhtlusvõrgustike kujunemist ja laienemist. Rootsis arenes suhtlus teiste Eesti spordiklubidega järk-järgult, lähtudes esmalt geograafilisest lähedusprintiibist. Näiteks Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioonil tekkisid esimesed kontaktid Svaneholmi, Alingsåsi ja Göteborgi spordiklubidega. Sagedasem läbikäimine piirkondlike klubidega tulenes Välis-Eesti spordiklubide piiratud majanduslikest ressurssidest nende tegevuse algusaastatel. Uute kontaktide loomisel mängis olulist rolli ka ajakirjanduses avaldatud teave. Näiteks võttis Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioon ühendust Norrköpingu Eesti Seltsiga, tuginedes ajalehekuulutuses avaldatud informatsioonile.¹⁴⁶ Lisaks võis kontaktide kujunemist mõjutada ka isiklike suhete võrgustik. Seda on võimalik vaadelda näiteks Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni ja Stockholmi NMKÜ näitel. Kuigi spordiklubid asusid teineteisest geograafiliselt kaugel siis oli spordiklubide omavaheline suhtlus ja läbikäimine elav. See tulenes NMKÜ esimehe Nicolas Kalmi ja Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni esimehe Erik Viira heast läbisaamisest. Seda ilmestab nende omavaheline kirjavahetus, milles on kasutatud näiteks

---

¹⁴⁴ „Tennisvõistlused Brommas“, Välis-Eesti, nr 36, 09.09.1945, lk 4.

¹⁴⁵ „Viktor Palango kõrgust 1.88 Norrköpingi ERS ja Tjalve vahelistel kergejõustikuvõistlustel“, Välis-Eesti, nr 40, 05.10.1947, lk 7.

¹⁴⁶ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse kiri Norrköpingu Eesti Seltsile, 25.10.1945.

hüüdnimesid,¹⁴⁷ ning arutleti kriitiliselt ka spordiklubide katuseorganisatsioonide tegevuse üle¹⁴⁸.

Alates 1947. aastast on märgata Välis-Eesti spordiklubide suhtlusvõrgustiku laienemist. Selle üheks põhjuseks oli korv- ja võrkpalli üleriigiliste meistrivõistluste käivitumine, mille raames puututi sagedasti kokku oma piirkonna Eesti spordiklubidega. Võistluste raames toimus ka täiendavaid sõprusmänge, mille eesmärk oli sõidukulude jaotamine mitme klubi vahel. Näiteks pakkus Kalevi spordiklubi, kelle finaalmängud toimusid Helsingborgis, võimalust mängida lisaks ka sõpruskohtumine.¹⁴⁹ Sõpruskohtumisi korraldati mitte ainult eestlaste spordiklubidega, vaid üha enam otsiti vastaseid ka teiste rahvusvähemuste ja Rootsi klubide seast. 1947. aastal Stockholmis toimunud sõprusturniiril korvpallis osalesid Eesti, Rootsi, Läti ja Ameerika Ühendriikide meeskonnad ning võrkpallis Eesti ja Läti naiskonnad.¹⁵⁰ Aktiivselt otsis võimalusi kontaktide loomiseks Rootsi spordiklubidega ka Eesti Käsipallikeskus, kelle soov oli rootslastele tutvustada korv- ja võrkpalli.¹⁵¹ Korvpalli tutvustamisega tegelesid ka spordiklubid eraldi, näiteks Helsingborgi Spordiklubi, mille puhul on korvpalli tutvustamist rootslastele kirjeldatud kui loomulikku arenguetappi, mida tingis klubi laienemine ja sellest tulenev vajadus leida uusi võistlusvõimalusi kohalikust keskkonnast.¹⁵² Suhtlusvõrgustiku laienemist toetas ka jalgpalli populaarsuse kasv eestlaste hulgas. 1947. aastal koondusid parimad Eesti jalgpallurid ühte võistkonda,¹⁵³ kes mängis peamiselt teiste rahvuste, eelkõige lätlaste vastu. Viimastega mängiti iga kord kirjastus „Oma Maa“ poolt väljapandud rändkarikale.¹⁵⁴

1949. aastast alates, pärast Eesti Käsipallikeskuse poolt korraldatud meistrivõistluste lõppemist, süvenes piirkondlik koostöö. Näiteks arenes Boråsi ja Göteborgi vahel välja regulaarne koostöö, mille eesmärgiks oli korv- ja võrkpalli

---

¹⁴⁷ RA,ERAF.9618.1.87, Stockholmi NMKÜ esimehe Nicolas Kalm'i kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordisketsiooni juhatuse esimehele Erik Viirale, 09.01.1946.

¹⁴⁸ RA,ERAF.9618.1.87, Stockholmi NMKÜ esimehe Nicolas Kalm'i kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni juhatuse esimehele Erik Viirale, 03.12.1945.

¹⁴⁹ RA,ERAF.9618.1.87, Eesti Spordiselts Kalevi meeskonna vanema Vello Arak kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsioonile, 19.11.1948.

¹⁵⁰ „Rahvusvaheline käsipallivõistluste kava Eriksdalahallis“, Välis-Eesti, nr 47, 23.11.1947, lk 7.

¹⁵¹ „Käsipallikeskus aktiivselt tegev“, Välis-Eesti, nr 22, 01.06.1947, lk 7.

¹⁵² „Hälsngborgi Spordiklubi juubel“, Stockholms-Tidningen, nr 114(13), 19.05.1956, lk 17.

¹⁵³ „Eesti-Läti jalgpallis“, Välis-Eesti, nr 38, 21.09.1947, lk 7.

¹⁵⁴ „Eesti võitis Läti jalgpallis 6:1“ Välis-Eesti, nr 39, 28.09.1947, lk 7.

populariseerimine ja sidemete tugevdamine.¹⁵⁵ Samal aastal toimus ka Baltic Sports Club Stockholmi spordiklubi välisreis Prantsusmaale, mille raames mängiti 18 päeva jooksul 13 mängu erinevate Prantsusmaa meeskondade vastu.¹⁵⁶ Turnee raames rõhutati ka Balti riikide poliitilist iseseisvust ja kultuurilist identiteeti, mida illustreerivad pidulikud vastuvõtud erinevate Prantsusmaa linnade raekodades.¹⁵⁷

Sõpruskohtumiste korraldamist mõjutasid oluliselt praktilised tegurid, eelkõige piiratud ligipääs spordirajatistele. Kuigi Rootsi kuulutas ennast teises maailmasõjas neutraalseks, mistõttu sporditaristu ei kandnud sõjaajal suuri purustusi¹⁵⁸ oli spordiklubidel keeruline leida sporditegevuseks sobivaid ruume. Üks põhjus ilmneb Eskilstuna Eesti Seltsi spordiringi juhatuse protokollides, kus on toodud välja, et Rootsis olid treeningusaalide kasutamisel eesõigus rootslastel.¹⁵⁹ Sarnased probleemid esinesid ka Boråses, kus spordiringi tegevuse alguses puudusid võimalused aktiivseks võimla kasutamiseks, mistõttu alustati näiteks naistele mõeldud treeningutega hiljem.¹⁶⁰

Sõpruskohtumiste korraldamist mõjutas veel lisaks spordialade hooajalisus. Teise maailmasõja järgsel kümnendil käsitleti korv- ja võrkpalli Rootsis Välis-Eesti spordiklubides eelkõige talvehooaja spordialadena. Seetõttu toimusid ka viimased sõpruskohtumised mõlemal spordialal tavaliselt märtsi- või aprillikuus.¹⁶¹ Erandina toimusid suuremates keskustes, näiteks Stockholmis, suvel võrk- ja korvpallitreeningud välitingimustes.¹⁶² Jalgpall ja kergejõustik seevastu olid selgelt kevad- ja suvehooaja spordialad. Näiteks toimus Kalevi jalgpallimeeskonna esimene kohtumine 1948. aastal maikuus.¹⁶³ Lisaks avaldub spordialade hooajalisus ka korralduslikus praktikas, kui hooajaeelsed koosolekud, kus arutleti võistlusplaani üle, peeti valdavalt veebruarikuus, vahetult enne treeningute ja mängude algust.¹⁶⁴

---

¹⁵⁵ RA,ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse kiri Göteborgi ENMKÜ spordiringile, 08.03.1949.

¹⁵⁶ „Sport tegi propagandat Baltikumile“, Stockholms-Tidningen, nr 89, 20.04.1949, lk 2.

¹⁵⁷ „Sport tegi propagandat Baltikumile“, lk. 2.

¹⁵⁸ Kangro, *Eesti Rootsis*, lk 52.

¹⁵⁹ Eskilstuna Spordiringi juhatuse protokoll nr 1, 1947, lk 4.

¹⁶⁰ RA,ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni juhatuse protokoll, 01.02.1946, lk 1.

¹⁶¹ „Lauatennis ja käsipall lätlastega!“, Välis-Eesti, nr 14, 14.07.1946, lk 7.

¹⁶² „Käsipallurid treeningule“, Välis-Eesti, nr 20, 16.05.1948, lk 7.

¹⁶³ „Kalevi jalgpallivõistlus“, Välis-Eesti, nr 18, 02.05.1948. lk 8.

¹⁶⁴ „Sport“, Välis-Eesti, nr 7, 16.02.1948. lk 7.

Hooajavälised sõpruskohtumised kujutasid endast pigem erandeid ning nende korraldamine võis tekitada segadust. Näiteks toimus 1949. aasta oktoobris sõpruskohtumine jalgpallis Eesti ja Itaalia meeskondade vahel.¹⁶⁵ Ajakirjanduses ilmunud teate põhjal, võib oletada, et sõpruskohtumine tuli ootamatult, mistõttu paluti ajakirjanduse vahendusel kõigil Eesti jalgpalluritel Rootsisis viimistamatult koondise kapteniga, et osaleda sõprusmängus.¹⁶⁶

Spordialade hooajalisus mõjutas kaudselt nii sportlaste individuaalset sportliku meisterlikkuse taset kui ka klubidevaheliste sidemete arendamise võimalusi. Need spordiklubid, kes harrastasid spordialasid aastaringiselt, olid spordimeisterlikkuse tasemelt Välis-Eesti spordiklubidest eespool. Sellises olukorras võis Välis-Eesti spordiklubidel kujuneda sidemete loomine keeruliseks, sest võistlus- ja treeningkorraldus toimus teistel alustel. Seega võib väita, et spordialade hooajalisus mõjutas ka suhtlusvõrgustiku arengut.

Kujunenud suhtlusvõrgustiku toel muutusid sõpruskohtumised rohkemaks kui pelgalt sportlikeks sündmusteks, nendest arenesid välja sotsiaalsed ja kultuurilised kohtumispaigad, kus spordiga olid seotud seltsielu ja heategevus. Näiteks järgnesid Rootsisis sõpruskohtumistele sageli koosviibimised, kuhu oli lisaks sportlastele oodatud ka laiem eestlaste kogukond.¹⁶⁷ Kuigi võistlustele järgnenud koosviibimised aitasid klubidel läbi piletimüügi teenida ka kasumit,¹⁶⁸ andsid need veel lisaks emigrantidele võimaluse tutvuda teise piirkonna eestlastega ning tugevdada pagulaskonna sotsiaalseid sidemeid. Saksamaal toimus 1946. aastal ka heategevuslik kohtumine jalgpallis UNRRA ja Eesti Rahvuskomitee vahel, mille kogu puhastulu annetati Punasele Ristile.¹⁶⁹ Kohtumist, mida oli varasemalt ajakirjanduses tituleeritud Saksamaa 1946. aasta jalgpallihooaja suurimaks mänguks,¹⁷⁰ vaatas staadionil 2000 pealtvaatajat.¹⁷¹ Kuigi kohtumist ei korraldanud Välis-Eesti spordiklubid on taolise sõpruskohtumise tähendus kahtlemata oluline ning näitab, kuidas sporditegevusega olid lisaks sportlikele eesmärkidele seatud ka sotsiaalsed ja ühiskondlikud sihid.

---

¹⁶⁵ „Eesti-Itaalia jalgpallis“, Välis-Eesti, nr 41. 09.10.1949. lk 8.

¹⁶⁶ „Eesti-Itaalia jalgpallis“, lk 8.

¹⁶⁷ RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse kiri Norrköpingu Eesti Seltsile, 25.10.1945.

¹⁶⁸ RA, ERAF.9618.1.87. samas.

¹⁶⁹ „UNRRA ja esindus katsuvad jõudu jalgpallis“, Eesti Post, nr 80, 23.07.1946, lk 8.

¹⁷⁰ „UNRRA ja esindus katsuvad jõudu jalgpallis“, lk 8.

¹⁷¹ „Kas 6:1 või 5:2: UNRAA ja Esinduse jalgpallimatsh Eybachi orus“, Eesti Post, nr 82 30.07.1946, lk 4.

Sõpruskohtumised, mida Välis-Eesti spordiklubid Rootsis organiseerisid peegeldavad eestlaste soovi säilitada rahvuslikku kultuuri, kuid samal ajal ka kontaktide loomist asukohamaa ja teiste vähemusrahvuste esindajatega. Kui esialgsed kohtumised Rootsis piirdusid enamasti omavahelise läbikäimisega lähedalasuvate Eesti spordiklubide vahel, siis 1947. aastast alates suhtlusvõrgustik laienes ning sagesid kohtumised teiste rahvusrühmade ja Rootsi spordiklubidega. Selline areng viitab järk-järgulisele liikumisele separatsioonilt integratsiooni suunas. Mitmerahvuselised sõprusturniirid ja -kohtumised andsid võimaluse kultuuridevaheliseks suhtluseks ning löid aluse koostööle, mille kaudu said Välis-Eesti sportlased võimaluse osaleda ka kohalikus spordielus.

Samal ajal ilmneb sõpruskohtumiste läbiviimine ka Rootsi eestlaste pagulaskonna laiemat konsolideerumist, kui spordi kaudu tugevdati eestlaste omavahelist ühtekuuluvustunnet. Sõpruskohtumiste ja -turniiride järgsed koosviibimised illustreerivad, et spordisündmused omandasid lisaks sportlikule mõõtmele ka ühiskondliku ja kultuurilise tähenduse. Seetõttu saab sõpruskohtumisi käsitleda ka sotsiaalse ja kultuurilise integratsiooni vahendina, kus rahvusliku identiteedi hoidmine ja kontaktid uue elukeskkonnaga ei olnud teineteist välistavad, vaid täiendavad protsessid.

2.3. Treeningtegevus

Võistlustegevuse kõrval tegelesid spordiklubid ka erinevalt spordialadel treeningute organiseerimise ja läbiviimisega. Kuna treeningud olid peamiselt mõeldud eelkõige ainult spordiklubide liikmetele võib seda lugeda üheks peamiseks põhjuseks, mis ajendas inimesi Välis-Eesti spordiklubidega liituma. Treeningute olulisus Välis-Eesti spordiklubide tegevuses seisneb eelkõige selles, et läbi nende kaasati oma tegevusse ka need inimesed, kes näiteks ei soovinud võistlustel osaleda.

Võrreldes võistlustega oli treeningutel harrastavate spordialade valik väga lai ning neid viidi läbi ka spordialadel, milles võistluseid ei korraldatud. Nii toimusid Rootsis ja Saksamaal treeningud ka ujumises ning võimlemises, kuid võistlustegevus nendel spordialadel jäi mõlemas riigis tagasihoidlikuks. Näiteks võttis Boråsi Eesti Seltsi spordisektsiooni juhatus 25. septembril 1945. aastal vastu otsuse alustada

võimlemisrühmade organiseerimisega.¹⁷² Samas ei kajastu Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni materjalides, et teise maailmasõja järgsel kümendil oleks võimlemisrühmadele otsitud või pakutud võistlusväljundit. Selle põhjal võib oletada, et treeningute korraldamise eesmärk võis seisneda ka vaba aja sisustamise võimaldamises. Seda on võimalik vaadelda ka näiteks Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiringi juures, kes rentis võimlat lisaks organiseeritud treeningute läbiviimiseks ka huvilistele muuks sportlikuks tegevuseks.¹⁷³

Kõige enam korraldasid Välis-Eesti spordiklubid siiski treeninguid spordialadel, milles viidi ka kõige sagedamini läbi võistluseid ehk pallimängualadel, eelkõige korv- ja võrkpallis. Nende spordialade puhul ilmneb ka selgelt kõrgem harrastajate huvi, mis peegeldub eelkõige selles, et treeninguid viidi läbi nii meestele kui ka naistele. Näiteks alustati Gävles 1947. aastal nii meeste kui ka naiste võrkpallitreeningutega.¹⁷⁴ Spordialade populaarsusele viitab ka see, et Välis-Eestis asutati korv- ja võrkpallis mitmeid treeningrühmi, mis eristusid üksteisest eelkõige treeningmahu poolest. Näiteks Saksamaal Geislingeni eestlaste laagris moodustati 1945. aastal, vahetult peale spordiosakonna moodustamist Eesti Rahvuskomitee juurde, kolm korv- ja võrkpalli treeningrühma, mis eristusid üksteisest treeningmahu poolest.¹⁷⁵ Pallimängualade kõrval oli Rootsis väga populaarne ka tennis. 1953. aastal moodustas Stockholmi Eesti Tenniseklubi suviseks hooajaks seitse treeninggruppi, igasse gruppi kuulus seejuures 8-10 sportlast.¹⁷⁶

Eesti spordiklubide sportliku taseme tõustes on võimalik vaadelda ka eestlaste suuremat konsolideerumist spordiklubidesse. Näiteks ootas Eesti Spordiselts Kalev 1950. aastal jalgpallis treeningutele Stockholmi ja selle ümbruskonna jalgpallureid selleks, et ühiselt valmistuda Rootsi piirkondlikeks meistrivõistlusteks.¹⁷⁷ Sarnast protsessi on võimalik vaadelda ka näiteks Saksamaal, kui Geislingeni parimad korv- ja võrkpallurid suundusid Atlenstadi treeninglaagrisse, kus moodustati Briti ja USA

---

¹⁷² RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordisektsiooni Juhatuse koosolekuprotokoll, nr 1, 25.09.1945, lk 2.

¹⁷³ Eskilstuna Eesti Seltsi Spordisektsiooni ajutise juhatuse protokoll nr 2, 23.11.1947, l 1.

¹⁷⁴ „Gävle uudised“, Välis-Eesti, nr 41, 12.10.1947, lk 2.

¹⁷⁵ „Registreeritakse käsipallihuvilisi“, Eesti Post, nr 10, 29.11.1945, lk 6.

¹⁷⁶ „Tennis“, Välis-Eesti, nr 18, 03.05.1953. lk 3.

¹⁷⁷ „Stockholmi jalgpallureile“, Välis-Eesti, nr. 25, 18.06.1950, lk 3.

okupatsioonitsioonide koondis mängudeks Ameerika Ühendriikide sõjaväemeeskonna ja Leedu koondise vastu.¹⁷⁸

Treeningutel oli veel lisaks ka oluline roll noorte kaasamisel, mis aitas kaasa ka spordiklubide järjepidevuse hoidmisele. Noorte kaasamisele pöörasid tähelepanu nii spordiklubid kui ka sportlased. Näiteks arutleti sel teemal Eskilstuna Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse koosolekul.¹⁷⁹ Noorte kaasamist on võimalik vaadelda Göteborgi Narva Spordiklubi juures, kus klubi esindusmeeskonna mängijad viisid järelkasvu kindlustamise eesmärgil läbi korvpallitreeninguid lastele alates 12. eluaastast.¹⁸⁰ Noorte kaasamine spordiklubide tegevusse treeningute kaudu ei taganud üksnes järelkasvu, vaid lõi aluse laiemale kogukondlikule osalusele, milles treeningud täitsid olulist rolli erineva vanuse ja sportliku tasemega eestlaste ühendamisel.

Spordiklubide treeningtegevusel oli oluline tähendus Välis-Eesti kogukondades. Treeningud andsid võimaluse seltsitegevuses osaleda nii kõrgel tasemel sportlastel, harrastajatel kui ka algajatel. Oluline oli treeningute puhul ka see, et seeläbi kaasati spordiklubide tegevusse ka noori, kes said lisaks sportimisele võimaluse hoida sidemeid kaasmaalastega. Treeningtegevust võib lugeda ka esmaseks platvormiks, mille kaudu inimesed koondusid spordiklubidesse. Treeningute kaudu säilis järjepidevus spordiharjumustes ja loodi eeldused laiemaks sportlikuks tegevuseks Välis-Eestis.

Treeningute läbiviimist Välis-Eesti spordiklubide poolt teise maailmasõja järgsel kümnendil võib akulturatsiooniteoreetilises raamistikus käsitleda separatsiooni väljendusena. Spordiklubide treeningtegevus keskendus peamiselt rahvuskaaslastele ning oli suunatud kogukonna sisesele osalusele. Puuduvad viited, mis mainiksid asukohamaa sportlaste kaasamist treeningtöösse. Oluliseks teguriks selles suundumuses oli ka noorte kaasamine treeningtegevusse, mille eesmärk oli tagada spordiklubide järelkasv ning millega tugevdati ka rahvuslikku sidusust. Ehhki treeningud võimaldasid mitmekesisist osalust ja toetasid kogukondlikku ühtekuuluvust, oli nende peamine funktsioon pigem rahvusliku järjepidevuse hoidmine kui kultuuride ülene integratsioon.

---

¹⁷⁸ „Geislingeni käsipallimängijad Altenstadti treeninglaagrisse“, Eesti Post, nr 61, 14.05.1946, lk 6.

¹⁷⁹ Eskilstuna Eesti Seltsi Spordisektsiooni juhatuse protokoll nr 18, 17.04.1950, l 2.

¹⁸⁰ „Göteborg: korvpall algajaile“, Stockholms-Tidningen, nr 277, 30.09.1955, lk 1.

3. Välis-Eesti spordiklubide liitumine asukohamaa spordisüsteemiga Rootsis

Rootsi spordisüsteemi institutsionaliseerimise alguseks loetakse 1903. aastat, mil asutati Rootsi Spordiliit, mille eesmärk oli koondada ühtse juhtimise alla Rootsis tegutsevad spordiklubid ning hakata kujundama üleriigilist spordipoliitikat.¹⁸¹ Teise maailmasõja järgsel perioodil arenes spordiliikumise institutsionaalne raamistik eksponentsiaalselt – 1950. aastaks oli Rootsi Spordiliiduga liitunud 45 erinevat spordialaliitu, kuhu kuulus 9500 spordiklubi ning kus oli 790 000 liiget.¹⁸²

Spordiliikumise hüppeline areng oli tingitud nii uute võistlusspordialade jõudmisest Rootsi kui ka avaliku sektori kasvavast panusest. 1940ndate aastate lõpus ja 1950ndate aastate algul hakkas Rootsis välja kujunema heaoluühiskond, kus lisaks inimeste töökohtade ja sotsiaalkindlustuse kõrval omistati kasvavat tähendust ka sportlike vabaaja veetmise võimaluste arendamisele.¹⁸³ Spordil nähti olulist rolli demokraatlike väärtuste, rahva tervise ja sotsiaalse integratsiooni edendamisel.¹⁸⁴ Keskne roll oli seejuures kohalike omavalitsustel, kes vastutasid sporditaristu arendamise eest nii, et sellele oleks tagatud ka laiemal elanikkonnal ligipääs.¹⁸⁵ Samaaegselt oli jätkuvalt teisest rahvusest kodanike võimalused osaleda Rootsi spordisüsteemis piiratud.

Välis-Eesti spordiklubide ja sportlaste liitumine Rootsi spordisüsteemiga algas eeskätt 1950. aastatel. Üheks seda protsessi soodustavaks teguriks oli Rootsi kodakondsuse omandamise võimalus pärast seitsmeaastast elamist riigis.¹⁸⁶ Ehkki kodakondsuse omandamine kulges Eesti pagulaste seas aeglaselt ning paljud suhtusid sellesse algselt ettevaatlikult on võimalik ajakirjanduses ilmunud teadetes täheldada selget kasvu noorsportlaste osalemises Rootsi spordiklubide tegevuses ja võistlustel.

Käsitletaval perioodil oli märkimisväärselt, eelkõige emigratsiooni tõttu, vähenenud ka eestlaste kogukond Rootsis. Hinnanguliselt oli 1950. aastaks Rootsi jäänud 22 000 eestlast.¹⁸⁷ Lahkujate seas oli arvukalt ka neid inimesi, kes olid arvestaval määral

---

¹⁸¹ Josef Fahlen ja Cecilia Stenling, „Sport policy in Sweden“, *International Journal of Sport Policy and Politics* 8(3) (2016), lk 515–535, lk 517.

¹⁸² Samas, lk 517.

¹⁸³ Samas, lk 520–521.

¹⁸⁴ Samas, lk 520–521.

¹⁸⁵ Samas, lk 520–521

¹⁸⁶ Kangro, *Eesti Rootsis*, lk 66.

¹⁸⁷ Kumer-Haukanõmm, *Eestlaste teisest maailmasõjast tingitud põgenemine läände*, lk 35.

panustanud ka Välis-Eesti kohalikku kultuuri- ja ühiskonnaelu edendamisse Rootsis.¹⁸⁸ Elujõulise ja aktiivse elanikkonna emigreerumine avaldas otseselt mõju ka sporditegevusele. Ühelt poolt langes spordiklubides harrastavate võistlusalade sportlik tase, teisalt avanesid võimalused noorsportlastele Välis-Eesti spordiklubides esile tõusta. Seda kinnitab ka 1951. aasta Stockholmi korvpalli meistrivõistluste kajastus, kus osalevate klubide koosseisudes tõsteti esile järelkasvu osakaalu.¹⁸⁹ Paljude nende sportlaste naturaliseerimine Rootsi kodanikeks avas ka Välis-Eesti spordiklubidele võimaluse osaleda Rootsi Spordiliidu egiidi all korraldatavatel võistlustel.

Olukorras, kus valdavalt noorsportlased omandasid Rootsi kodakondsuse, osutus mitme Välis-Eesti spordiklubi areng ja jätkusuutlikkus keeruliseks. Eelkõige valmistas Välis-Eesti spordiklubide jaoks probleeme see, et noorsportlased eelistasid liituda Rootsi spordiklubidega.¹⁹⁰ Seeläbi vähenes Välis-Eesti spordiklubide institutsionaalne kandepind ja järelkasvu arvukus. Akulturatsiooniteoreerilisest vaatepunktist viitab selline protsess assimilatsiooni strateegiale, mille puhul üksikisikud loobuvad oma rahvuslikust kultuurilisest identiteedist ja vähendavad osalust vähemusgrupi institutsioonides, eelistades lõimumist vastuvõtva ühiskonna sotsiaalsesse ja institutsionaalsesse raamidesse.¹⁹¹

Kultuurilise eraldumise vältimiseks ning Välis-Eesti spordielu elavdamiseks loodi 1957. aastal Eesti Spordiliit, mille eesmärk oli koondada Rootsis tegutsevad Välis-Eesti rahvuslikke spordiklubisid ning toetada nende sportlikku ja majanduslikku jätkusuutlikkust.¹⁹² Spordiliidu loomise ühe ajendina rõhutati seejuures Eesti noorte liitumist Rootsi spordiklubidega, mistõttu eemalduti ka eestikeelsest spordikeskonnast.¹⁹³ Olulise tegevusena tõstis Eesti Spordiliit esile meistrivõistluste korraldamist, mida planeeriti korraldada korvpallis, kergejõustikus, võrkpallis, tennis ja males.¹⁹⁴ Lisaks panustas Välis-Eesti spordiklubide tegevusse Eesti Komitee, kes rahastas haridus- ja noorteorganisatsioonide juures tegutsenud spordiringe.¹⁹⁵

---

¹⁸⁸ Kangro, *Eesti Rootsis*, lk 66.

¹⁸⁹ „Korvpalli Stockholmi meistrivõistlused“, *Välis-Eesti*, nr 16, 22.04.1951, lk 3.

¹⁹⁰ „Eesti spordiseltsid hädavajalikuks“, *Stockholms-Tidningen*, nr 276, 28.11.1957, lk 1.

¹⁹¹ Sam ja Berry, *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, lk 33-35.

¹⁹² „Eesti spordiseltsid hädavajalikuks“, lk 1.

¹⁹³ „Eesti spordiseltsid hädavajalikuks“, lk 1.

¹⁹⁴ „Spordivõistlused ühenduses laulupeoga“, lk 1.

¹⁹⁵ „Rohkem harrastusringe“, *Välis-Eesti*, nr. 49, 28.05.1959, lk 1.

3.1. Võistkonnaalad

Võistkonnaalad kujunesid üheks esimeseks valdkonnaks, mille kaudu Välis-Eesti spordiklubid said võimaluse osaleda Rootsi ühiskondlikus elus. Eriti aktiivne oli tegevus jalg- ja korvpallis, mis pakkusid lisaks sportlikule väljundile ka võimaluse suhestuda kohaliku kultuuriruumi ja organisatsiooniliste praktikatega. Võistkonnaalade kaudu toimus sageli esmatasandi kokkupuude Rootsi spordikorralduse ja avaliku ruumiga, kusjuures osaluse vormid ja kestvus erinesid Välis-Eesti spordiklubide lõikes. Mõlema spordiala näitel on võimalik jälgida erinevaid kohanemisstrateegiaid. Alates ajutisest ja praktilistel kaalutlustel toimunud osalemisest kuni stabiilsema ja pikemaajalise kohandumiseni.

3.1.1. Jalgpall

Välis-Eesti spordiklubidest liitus Rootsi spordisüsteemiga teadaolevalt esimesena Eesti spordiselts Kalev, kelle integreerumine tulenes otseselt spordiseltsi kuulunud jalgpallimeeskonna soovist osaleda Rootsi meistrivõistlustel. Mainitud eesmärgi täitmiseks astus Eesti spordiselts Kalev 1950. aastal Rootsi Spordi Keskliidu, Rootsi Jalgpalliidu ja Stockholmi Jalgpalliliidu liikmeks.¹⁹⁶ Seejuures on rõhutatud, et Rootsi spordisüsteemiga liitumine oli väga keerukas ning nõudis mitmete erinevate dokumentide, sealhulgas näitkes mängijate Rootsi kirikute nimistutesse kuulumist tõendavate materjalide, esitamist Rootsi ametlikele institutsioonidele.¹⁹⁷ Liitumine avas Kalevi meeskonnale võimaluse osaleda Vasa seeriavõistlustel, mis oli toona Rootsi jalgpallisüsteemi madalaim liigatase.

1950. aastal mängitud Vasa seeriavõistlused koosnesid kahest voorust, millest esimene mängiti sama aasta sügisel ning teine järgmise aasta kevadel. Kalevi osalemine Rootsi jalgpallimeistrivõistlustel tõi aga esile mitmeid praktilisi takistusi. Spordiseltsil puudus kindel koduväljak, mis tähendas, et iga võistlusmäng toimus erineval staadionil,

---

¹⁹⁶ „Kalev Rootsi Spordi Keskliidu liikmeks“, Välis-Eesti, nr 30, 23.07.1950, lk 2.

¹⁹⁷ „Kalev“ rühib Rootsi liiduklassi: kokkuvõtte möödunud jalgpallihooajast“, Välis-Eesti, nr 4, 28.01.1951, lk 5.

mis asusid tihti pealtvaatajatele raskesti ligipääsetavatest kohtades. Seetõttu ei äratanud Kalevi mängud eestlaste kogukonnas suurt publikuhoovi.¹⁹⁸ Lisaks esines meeskonnal probleeme koosseisuga. Hooaja alguses ilmus ajakirjanduses üleskutse, milles paluti kõiki Stockholmi ja selle ümbruskonna eestlastest jalgpallureid treeningutele. Mitmes kohtumises puudusid meeskonna olulised mängijad. Näiteks jättis Kalevi meeskonna üks keskpoolkaitsja ühe kohtumise vahele, sest ta oli puhkusereisil.¹⁹⁹

Meeskonna koosseisulisi raskusi püüti lahendada, kaasates noormängijaid ning sportlasi teistest vähemusrahvustest. Sügisvoorus osalesid Kalevi eest lisaks eestlastele ka Läti ja Poola päritolu mängijad.²⁰⁰ Selline koostöö viitab teatud määral kindlasti ka rahvusvahelisele integratsioonile, mis esialgu toimus küll eeskätt sportlikul tasandil, kuid võis kaasa tuua ka laiemaid sotsiaalseid sidemeid. Samas peegeldab esitatud näide, et valitud akulturatsioonistrateegia ei olnud tõenäoliselt teadlik valik, vaid pigem tingitud konkreetsetest oludest ja ressursipiirangutest.

Kuigi Kalevi jalgpallimeeskond oli väidetavalt plaaninud osaleda Vasa seerias mitu aastat,²⁰¹ piirduti Rootsi jalgpallimeistrivõistlustel vaid ühe hooajaga. Klubi jalgpalliosakonna edasine areng viitab raskustele jätkusuutliku tegevuse säilitamisel. 1956. aastal avaldati teadanne uue jalgpallimeeskonna loomisest Kalevi spordiseltsi juurde, mille sihtrühmaks oleks eelkõige noored sportlased.²⁰² Samas ei järgne teateid, mis viitaks uue klubi võistlustegevusele. 1957. aastal ilmunud ülevaates ostuati, et Eesti spordiselts Kalevi ainus jätkuvalt toimiv osakond on korvpall.²⁰³ See viitab jalgpalliosakonna tegevuse hääbumisele.

Mainitud praktilised raskused tulenesid tõenäoliselt sellest, et Kalevi jalgpallimeeskond ei olnud täielikult ette valmistatud osalemiseks Rootsi jalgpallimeistrivõistlustel. Akulturatsioonistrateegia vaatenurgast võib seda lugeda katkestatud integratsiooniks. Klubi püüdlus osaleda vastuvõtjariigi institutsionaalses raamistikus viitab valmisolekule kontaktiks, kuid piiratud ressursid ja vähene organisatsiooniline suutlikkus ei võimaldanud neil tõhusalt ühineda Rootsi spordisüsteemiga. Seetõttu jäi kavandatud integratsioon pigem vormiliseks ja

---

¹⁹⁸ „Kalev“ rühib Rootsi liiduklassi: kokkuvõtte möödunud jalgpallihooajast“, lk 5.

¹⁹⁹ „Kalevi võidukas start“, Välis-Eesti, nr 35, 27.08.1950, lk 3.

²⁰⁰ „Kalev“ rühib Rootsi liiduklassi: kokkuvõtte möödunud jalgpallihooajast“, lk 5.

²⁰¹ „Kalev“ rühib Rootsi liiduklassi: kokkuvõtte möödunud jalgpallihooajast“, lk 5.

²⁰² „Eesti jalgpallimeeskond loomisel“, Välis-Eesti, nr 128 (13), 07.06.1956, lk 1.

²⁰³ „Spordivõistlused ühenduses laulupeoga“, lk 1.

pinnapealseks, kujunedes ajutiseks ning osaliselt väliste olude surve all toimunud kohandumiseks, mis ei võimaldanud püsivat kultuurilist ega institutsionaalset lõimumist.

Kalevi jalgpalliosakonna tegevuse hääbumisega kadus üks väheseid Välis-Eesti spordiklubisid, kellel oli jalgpallisüsteemis institutsionaalne haare. Teiste Välis-Eesti spordiklubide tegevuses on teada üksikuid näited jalgpalli harrastamisest. Näiteks korraldas Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi noorte jalgpallimeeskond sõpruskohtumisi Rootsi eakaaslastega, kuid arvatavasti viitab see teiste Välis-Eesti spordiklubide puudumisele ümbruskonnas.²⁰⁴ Jalgpalli populaarsus noorte seas siiski säilis. Kuna eestikeelsed spordiklubid ei olnud suutelised tagama regulaarseid treening- ja võistlusvõimalusi, otsisid mitmed noored väljundit Rootsi klubides. Ajakirjanduses on näiteks kajastatud Endal Sülla tegevust Norrby jalgpallimeeskonnas.²⁰⁵

Selline areng viitab selgelt assimilatsioonistrateegia avaldumisele, mille puhul loobutakse aktiivsest seotusest rahvusliku päritolukultuuriga, ent samal ajal toimub osalemine vastuvõtva ühiskonna institutsioonilises ja kultuurilises raamistikus. Jalgpalli kontekstis ei olnud assimilatsioon noorte jaoks tõenäoliselt teadlik ega väärtuspõhine valik, vaid formeerus olukorra sunnil, sest Välis-Eesti spordiklubid ei suutnud Rootsis noortele sportlastele pakkuda jätkuustlikke arenguvõimalusi. Seetõttu võib noorte sportlaste liikumist Rootsi klubidesse käsitleda kui pragmaatilist ja osaliselt paratamatut assimileerumist, mille lähtealus ei olnud niivõrd identiteediline suunitlus, kuivõrd praktiline vajadus osaleda organiseeritud sporditegevuses.

3.1.2. Korvpall

Korvpallis avanes Välis-Eesti spordiklubidel võimalus ühineda Rootsi spordisüsteemiga 1952. aastal, mil asutati Rootsi Korvpalliföderatsioon. Rootsi korvpalli alaliidu eestvedamisel korraldati ametlikud meistrivõistlused 1954. aastal. Enne institutsionaalse raamistiku kujunemisel osalesid mitmed Välis-Eesti spordiklubid Rootsi Käsipallikeskuse korvpalli osakonna poolt organiseeritud üleriigilistel ja piirkondlikel korvpallivõistlustel. Nimetatud võistlused andsid Välis-Eesti spordiklubidele võimaluse osaleda Rootsi spordielus juba enne ametliku korvpalli alaliidu loomist. Näiteks osalesid

---

²⁰⁴ „Boråsi Eesti Seltsi peakoosolek“, Stockholms-Tidningen Eestlastele, nr 70 (1687), 29.03.1951, lk 1.

²⁰⁵ „Eesti poiss Rootsi jalgpallitäht“, Stockholms-Tidningen Eestlastele, nr 236 (3636), 11.10.1957, lk 13.

1950. aasta kevadel Stockholmi meistrivõistlustel kaheksa meeskonda, kelle seas olid Välis-Eesti spordiklubidest Eesti spordiselts Kalevi korvpallimeeskond ja Misommarkansen.²⁰⁶ Võistlustel osalesid ka teiste vähemusrahvuste meeskonnad, sealhulgas Ameerika Ühendriikide üliõpilasmeeskond, samast rahvusest mormoonide võistkond ning kaks Läti spordiklubide võistkonda.²⁰⁷

Välis-Eesti spordiklubid osalesid aktiivselt Rootsi Käsipallikeskuse poolt organiseeritud võistlustel. 1950. aasta sügisel toimus paralleelselt Rootsi Käsipallikeskuse egiidi all kolm võistlust, millest võtsid osa ka mitmed Välis-Eesti spordiklubid. Kõige rohkem osalejaid oli üleriigilistel meistrivõistlustel, kus osalesid Stockholmi korvpallimeeskond Estonia, Uppsala Vanemskautide Spordiring, Eesti Võimlemisühing ja Eesti skautide koondmeeskond.²⁰⁸ Samaaegselt toimusid Stockholmis ka piirkondlikud meistrivõistlused ning karikavõistlused. Viimases osalesid Välis-Eesti spordiklubidest Kalevi ja Södertälje Eesti Spordiringi meeskonnad.²⁰⁹ Kahe liigatasemega meistrivõistlustel osalesid Stockholmi Estonia, Eesti skautide ja Eesti Võimlemisühingu võistkonnad.²¹⁰ Järgnevatel hooaegadel laienes osalejate ring veelgi ning Rootsi Käsipallikeskuse poolt läbi viidud Stockholmi meistri- ja karikavõistlustel osalesid veel lisaks ka Spordiklubi Pelgulinn, Stockholmi Spordiklubi Karu ning Uppsala vanemskautide meeskond.²¹¹

Välis-Eesti spordiklubide aktiivne osalemine Rootsi Käsipallikeskuse võistlustel näib esmapilgul olevat ajendatud eeskätt sportlikest kaalutlustest. Spordiklubide soov oli tagada võistkondadele stabiilne ja arvestatav võistlusväljund.²¹² Samas peegeldab Välis-Eesti spordiklubide arvukas osalemises ka integratsiooni protsessi. Kuigi Välis-Eesti spordiklubid säilitasid oma rahvusliku identiteedi, osalesid nad aktiivselt ka asukohamaa institutsionaalse ja kultuurilise keskkonna arengusse panustamises.

---

²⁰⁶ „USA üliõpilasmeeskond juhib korvpalliturniiril“, Välis-Eesti, nr 10, 05.03.1950, lk 3.

²⁰⁷ „Eestlased võitsid Eriksdalshallis lätlasti“, Välis-Eesti, nr 14, 02.04.1950, lk 3.

²⁰⁸ „Korvpalli-seeria algab“, Välis-Eesti, nr 43, 22.10.1950, lk 3.

²⁰⁹ „Korvpallivõistlused algavad“, Välis-Eesti, nr 40, 01.10.1950, lk 3.

²¹⁰ „Eestlased juhivad korvpalliseerias“, Välis-Eesti, nr. 46, 12.11.1950, lk 3.

²¹¹ „Eesti korvkütid on Rootsis kuulsad“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 77 (2871), 02.04.1955, lk 11.

²¹² „Hälsingborgi Spordiklubi juubel“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 114 (32129), 19.05.1956, lk 17.

Esimesed Välis-Eesti spordiklubid liitusid Rootsi Korvpalliföderatsiooni võistlussüsteemiga 1955. aastal, kui viidi läbi regionaalsed meistrivõistlused. Meeste arvestus osalesid Eesti spordiselts Kalev, Stockholmi Karu spordiklubi, Tartu spordiklubi ning Göteborgi Narva Spordiklubi võistkonnad.²¹³ Lisaks osales Kalev naiste arvestuses ning Göteborgi Narva Spordiklubil oli meeskond juunioride võistlussarjas.²¹⁴

Välis-Eesti korvpalliklubide osalemist Rootsi Korvpalliföderatsiooni võistlussüsteemis soodustas asjaolu, et osalemine ei eeldanud liitumist alaliiduga. Selline korralduslik paindlikkus võimaldas spordiklubidel osaleda üleriigilistel ja piirkondlikel meistrivõistlustel ilma formaalse liikmestaatuse või juriidilise sidususega. Teadaolevalt kasutasid võimalust alaliiduga liituda vaid üksikud Välis-Eesti spordiklubid: Göteborgi Narva Spordiklubi, kes astus Rootsi Spordiliidu liikmeks 1954. aastal,²¹⁵ ning Eesti spordiselts Kalevi korvpallimeeskond, kes liitus Rootsi korvpalliliiduga 1955. aasta lõpus.²¹⁶ Samas on teada, et Rootsi Korvpalliliidu võistlussarjades osalesid 1950. ja 1960. aastatel ka mitmed teised võistkonnad, sealhulgas Spordiklubi Karu, Spordiklubi Taara, Örebo spordiklubi Esto ning Boråsi Eesti Seltsi Spordiring.

Tõenäoliselt oli peamine põhjus, miks mitmed Välis-Eesti spordiklubid ei astunud Rootsi Korvpalliföderatsiooni ametlikeks liikmeteks asjaolu, et suurel osal spordiklubi liikmeskonnast puudus Rootsi kodakondsus. Klubide liikmetel piiras Rootsi kodakondsuse puudumine võimalusi osaleda alaliidu struktuurides täieõiguslike esindajatena ning vähendas ka nende sportlaste võimalusi jõuda rahvuskoondisesse. See ilmnes selgelt ka rahvuskoondise tasandil, Rootsi meeste rahvuskoondise koosseisu kuulusid Välis-Eesti spordiklubide mängijatest üksnes Eesti spordiselts Kalevi ja Göteborgi Narva Spordiklubi sportlased. Perioodil 1952–1962 esindas Rootsi meeste rahvuskoondist korvpallis kokku 54 mängijat, kelle seas oli kolm eestlast: Udo Tohver (Kalev), Vello Arak (Kalev) ja Helmut Eermann (Narva).²¹⁷ Eesti sportlaste osalemine Rootsi rahvuskoondises pälvis tähelepanu ka Välis-Eesti meediaruumis. Ajakirjanduses osutati, et lisaks nimetatud koondislastele oli Rootsis arvukalt teisi kõrgetasemelisi

---

²¹³ „Distrikten”, Basket, nr 2, 12.1955, lk 2–4.

²¹⁴ „Distrikten”, Basket, nr 2, 12.1955, lk 2–4.

²¹⁵ Sveriges Riksidrottsförbund, Narva Sportklubb (Göteborg), SE/RA/730356/1/E X b/39/04/1 (1954-02-09), bildid: A0109727_00001

²¹⁶ „Nya föreningar”, Basekt, nr 2, 12.1955, lk 24.

²¹⁷ „Sveriges landslagsspelare från 1952 till före Plarcupen 1962”, Svensk baksebtoll, nr 4/5, 1962. lk 10.

korvpallureid, kelle koondisevalikust kõrvale jäämine oli tingitud mitte sportlikust võimekusest, vaid kodakondsuslikest piirangutest.²¹⁸

Toodud näited korvpallist osutavad, et Välis-Eesti spordiklubide ja sportlaste akulturatsiooniprotsess Rootsi ühiskonnas ei olnud ühesuunaline ega homogeenne, vaid moodustus mitmekesiste individuaalsete ja organisatsiooniliste strateegiate kaudu. Ühelt poolt on võimalik vaadelda assimilatsioonile lähenevaid jooni, kui teatud klubid ja mängijad taotlesid Rootsi kodakondsust või liitusid ametlikult alaliiduga ning lõimused seeläbi kohaliku spordisüsteemi institutsionaalsetesse struktuuridesse. Teiselt poolt eelistasid osad klubid tegutseda väljaspool formaalset liikmestaatust, kasutades Rootsi Korvpalliföderatsiooni võimaldatud paindlikku osalust, mis ei nõudnud kodakondsust ega organisatsioonilist liitumist. Selline valik osutab integratsioonistrateegiale, millega säilitati rahvuslik identiteet ja kogukondlik eripära, kuid samas osaleti aktiivselt asukohamaa institutsionaalses ja sportlikus raamistikus.

Akultuuratsioon Rootsis korvpalli näitel ei kujunenud üksnes Välis-Eesti klubide või sportlaste initsiatiivist lähtuvaks protsessiks, vaid leidis vastukaja ka vastuvõtva ühiskonna institutsionaalses raamistikus ja meediakajastuses. Seda ilmestab 1955. aastal aset leidnud sõprusturniir, kus osalesid Eesti ja Läti pagulasmaeskonnad ning Rootsi meeste rahvuskoondis.²¹⁹ Turniir pälvis ka Rootsi ajakirjanduse tähelepanu ning lisaks mängulistele kirjeldustele keskenduti ka pagulassportlastele. Eriti rõhutati ühe Läti koondislase rolli, kelle puhul toodi esile, et Rootsi kodakondsuse omandamise korral võib temast kujuneda rahvusmeeskonnale väärtuslik täiendus.²²⁰

Säärased kajastused viitavad sellele, et Rootsi spordiringkonnas käsitleti assimilatsiooni soovitava akultuuratsioonistrateegiana. Samal ajal ei seatud assimilatsiooni siiski eeltingimuseks sportlikule koostööle. Asjaolu, et Eesti ja Läti pagulasmaeskonnad osalesid rahvuskoondisega ühisel turniiril, osutab vastuvõtva ühiskonna institutsionaalsele valmisolekule aktsepteerida ka alternatiivseid osalusvorme. Niisugune lähenemine peegeldab Rootsi spordisüsteemi suhtelist paindlikkust ja integratsioonivalmidust, mis võimaldas sportlikku koostööd ilma kohese assimilatsiooni või rahvusliku eripära kadumiseta.

---

²¹⁸ „Eestlane korvpallinternatsionaaliks”, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 63 (3161), 16.03.1956, lk 9.

²¹⁹ „Sverige-Balticum“ Basket. nr. 2. 12.1955, lk 22.

²²⁰ „Sverige-Balticum“, lk 22.

Rootsi spordistruktuuride paindlikkus võimaldas Välis-Eesti korvpalliklubidel osaleda ametlikes võisltussarjades ilma formaalse liikmestaatuse või kodakondsuseta, ent praktilisel tasandil kaasnes sellega siiski mitmeid kohanemise nõudeid. Eelkõige pidid need Välis-Eesti spordiklubid kohandama oma varasemat asjaajamist vastavalt asukohamaa regulatsioonidele ja tavadele. See avaldub Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi tegevuses, mille kaudu on võimalik jälgida keelelise ja institutsionaalse kohanemise protsessi.

Kuigi Boråsi spordiring ei olnud formaalselt liitunud Rootsi spordi institutsionaalse struktuuriga, tähendas osalemine Rootsi meistrivõistlustel seda, et suhtlus- ja asjaamiskeeleks oli rootsi keel. Võistlusjuhendid, ajakavad ja muu ametlik dokumentatsioon koostati asukohamaa keeles,²²¹ mis tingis vajaduse kohaneda nii keeleliselt kui ka organisatoorselt. Liitumise varases faasis püüdis spordiring säilitada tihedamat sidet teiste Välis-Eesti klubidega. Näiteks osaleti 1954. aastal Göteborgis toimunud korvpalliturniiril.²²² Aja jooksul on siiski täheldatav emakeelse asjaajamise osakaalu vähenemine ning Välis-Eesti klubidevahelise läbikäimise piiritlemine peamiselt Rootsi meistrivõistluste raames toimuvaks.²²³ See viitab järkjärgulisele nihkele organisatsioonilises praktikas, kus kultuurilise identiteedi hoidmine jäi tagaplaanile võrreldes osalemisega asukohamaa institutsioonilises keskkonnas.

Taolist arengut võib vaadelda integratsiooni väljendusena, mille puhul osalemine asukohamaa institutsioonilises raamistikus toimus valitud tasanditel, ent ei laienenud täielikuks kultuuriliseks ega identiteediliseks ühtesulandumiseks. Boråsi spordiringi näitel on võimalik vaadelda, kuidas keeleline kohanemine ja Rootsi spordisüsteemi normidega arvestamine olid vajalikud eeltingimused võistlussarjades osalemiseks, kuid need ei tähendanud veel täielikku assimilatsiooni. Samas on võimalik vaadelda järkjärgulist kontaktide nõrgenemist teiste Välis-Eesti klubidega ning emakeelse asjaajamise taandumine osutab teatavale nihkele, kus praktiline lõimumine Rootsi institutsionaalse keskkonnaga asetati rahvusliku sidususe säilitamisest ettepoole. Selline osaluse mudel näitab, kuidas akulturatsiooniprotsessid võisid aja jooksul ühe Välis-Eesti organisatsiooni sees muutuda.

---

²²¹ RA, ERAF.9617.1.88, Spelprogram för matcherna den 29 januari 1955 samt ändrade regler, 1955.

²²² RA, ERAF.9617.1.88, Göteborgi Eesti Seltsi Spordiringi kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatusel, 1954.

²²³ RA, ERAF.9617.1.88, Korvpalliprotokoll, Boråsi Eesti Seltsi Spordiring- Göteborgi Narva Spordiklubi, 12.03.1955.

Välis-Eesti spordiklubide osalus Rootsi meistrivõistluste sarjas hakkas vähenema 1960ndate aastate alguses. Näiteks 1963. aasta meistrivõistlustel osalesid Välis-Eesti spordiklubidest ainult Göteborgi Narva Spordiklubi ning Boråsi Eesti Seltsi spordiring.²²⁴ See viitab selgele langustrendile osalusaktiivsuses võrreldes 1950ndate aastate algusega. Välis-Eesti klubide kadumine Rootsi korvpalliliidu võistlussüsteemist oli mitmetahuline protsess, mille kujunemisel mängisid rolli nii organisatsioonilised, sotsiaalmajanduslikud kui ka sportlikud tegurid.

Üheks võimalikuks teguriks, mis põhjustas Välis-Eesti spordiklubide taandumise Rootsi meistrivõistluste sarjast, oli nende piiratud organisatoorne suutlikkus. Paljudel klubidel puudus selline organisatsiooniline ülesehitus, mis oleks võimaldanud neil jätkusuutlikult tegutseda tingimustes, kus sportlikud, sotsiaalsed ja majanduslikud olud olid muutumises. Tõenäoliselt mõjutas olukorda ka tugevnev konkurents Rootsi spordiklubide poolt. Välis-Eesti spordiklubide organisatsiooniline toimimine jäi sageli primitiivseks. Mängijad pidid sageli täitma samaaegselt sportlaste, treenerite ja administratiivsete töötajate rolle.²²⁵ Kindlasti piiras selline tööjaotus spordiklubide arengupotentsiaali. Oluliseks piiravaks teguriks olid veel ka majanduslikud kitsaskohad. Kuna osalemine Rootsi korvpalli alaliidu võistlussarjades eeldas kindlaid ressursse, tuli paljudel juhtudel tihedalt korraldada sihtotstarbelisi toetuste kogumiseks mõeldud üritusi. Näiteks organiseeris Eesti spordiselts Kalevi korvpallimeeskond 1959. aastal piletitega ürituse, mille eesmärk oli koguda toetusi meistrivõistlustega seotud kulude katteks.²²⁶ Samas ei väljendunud spordiklubide organisatoorsed kitsaskohad kõikides Välis-Eesti spordiklubides. Erandina saab esile tuua Göteborgi Narva Spordiklubi, kelle panust Göteborgi korvpalli arengusse tõsteti esile ka Rootsi ajakirjanduses.²²⁷

Välis-Eesti korvpallitegevuse ümberkujunemine peegeldus lisaks klubi tasandile ka individuaalsel tasandil. Mitmed Eesti päritolu sportlased ja spordijuhid jätkasid oma tegevust Rootsi spordiorganisatsioonide koosseisus, liikudes üle kohalike klubide ja institutsioonide süsteemi. Näiteks kuulus 1961. aastal Lundi korvpallimeeskonna Lugi

---

²²⁴ „Inför allsvensk slutspurt“, Svensk baksebtoll, nr 4/5, 1963, lk 9.

²²⁵ „Spordivõistlused ühenduses laulupeoga“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 281 (3681), 04.12.1957, lk 1.

²²⁶ „Sportlaste pidu“, Eesti Päevaleht, nr 210, 04.12.1959, lk 2.

²²⁷ „Från Göteborgsfronten. Tidskriften“, Basket, nr 3 (4), 1959, lk 5.

koosseisu mitu Eesti päritolu mängijat, kelle peatreeneriks oli samuti eestlane.²²⁸ Lisaks oli paljudel eestlastel oluline roll ka Rootsi korvpalli institutsionaalses struktuuris. Näiteks valiti Mart Mägi 1962. aastal Rootsi Korvpalliföderatsiooni juhatusse,²²⁹ Karin Leetmaa oli Rootsi naiste rahvuskoondise abitreener 1961. aasta Euroopa meistrivõistluste finaalturniiril,²³⁰ ning Jaan Teär oli seotud Göteborgi korvpallikooli tegevusega.²³¹

Kirjeldatud arengud võimaldavad korvpallitegevuse näitel eristada mitut erinevat akulturatsioonistrateegiat, mis formeerusid vastavalt konkreetsete klubide ja isikute võimalustele ning valikutele. Välis-Eesti korvpalliklubide tegevuse hääbumine 1960ndate aastate alguses viitab olukorrale, kus kultuuriline ja organisatsiooniline eraldatus jäi domineerima ning üleminek asukohamaa institutsionaalsesse raamistikku jäi poolikuks või olematuks. Selliseid juhtumeid võib tõlgendada kui katkenud integratsiooni, kus kontakt Rootsi ühiskonnaga piirdus lühiajalise kokkupuutega sporditegevuses ning ei laienenud püsivamate sidemete või struktuurilise lõimumiseni.

Teisalt ilmnes ka vastupidiseid protsess. Göteborgi Narva Spordiklubi suutis säilitada oma tegevuse ja kohanduda kohaliku spordikeskkonna nõudmistega, olles samas tunnustatud ka Rootsi ajakirjanduses. Klubi tegevuses on võimalik vaadelda integratsiooni, kui säilitati oma rahvuslik profiil ning suudeti jätkusuutlikult osaleda ka asukohamaa spordisüsteemis. Veelgi selgemalt on võimalik akulturatsiooni vaadelda individuaalsel tasandil läbi Eesti päritolu sportlaste ja spordijuhtide liitumise Rootsi spordiklubide ja institutsioonidega. Sellised juhtumeid võib käsitleda kui assimilatsioonistrateegia ilminguid.

3.2. Individuaalalad

Võrreldes meeskonnaaladega oli individuaalalade, nagu tennis ja kergejõustik, harrastamine Välis-Eesti spordiklubides sageli killustatum ning struktuurselt vähem püsiv. Sellest tulenevalt võimaldavad nimetatud alad analüüsida akulturatsiooniprotsessi ka isikupõhiselt ning paindlikult. Tennis ja kergejõustik arenesid oluliseks

---

²²⁸ „Div. I. Tabellerna“, Svensk Basketboll, nr 2 (1), 1961, lk 13.

²²⁹ „Nya namm I Förbundsstyrelsen“, Svensk Basketboll, nr 6 (2), 1962, lk 5.

²³⁰ „Damtruppen till EM“, Svensk Basketboll, nr 2 (1), 1961, lk 8.

²³¹ „Basketskola I Göteborg“, Svensk Basketboll, nr 4 (1), 1961, lk 9.

täendusväljaks, kus avaldusid nii klubide suutlikkus tagada järjepidev tegevus kui ka sportlaste individuaalsed valikud ja valmisolek liituda asukohamaa spordistruktuuriga. Kui tennise puhul kujunes tugev ja jätkusuutlik integratsioonistrateegia peamiselt Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi tegevuse kaudu, siis kergejõustikus jäi organiseeritud raamistik nõrgemaks ning akulturatsioon toimus valdavalt individuaalsel tasandil, väljaspool Välis-Eesti spordiklubisid.

3.2.1. Tennis

Erinevalt võistkonnaaladest piirdus ulatuslikum tennise harrastamine Välis-Eesti spordiklubides Rootsis peamiselt ühe spordiklubiga, Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi (SET). Klubi eristus oma tegevusulatuse ja akulturatsioonistrateegia poolest selgelt teistest Välis-Eesti spordiklubidest Rootsis, mõjutades seeläbi ka laiemalt spordiala positsiooni pagulaskonnas.

Tennis ei olnud Välis-Eesti spordiklubide tegevuses keskse tähtsusega, mida peegeldab ka võistluste vähesuses teise maailma sõja järgsel kümnendil. Perioodist on teada vaid üksikuid algatusi: 1945. aastal korraldas ENMKÜ spordiringi tennisesektsioon sõpruskohtumise Rootsi Bromma Spordiklubiga,²³² ning 1950. aastal toimus Eesti spordiselts Kalevi korraldusel tenniseturniir, millest võttis osa 16 mängijat.²³³ Samas on võimalik vaadelda, kuidas huvi spordiala vastu oli Välis-Eesti kogukonnas olemas, mistõttu alustas Kalev 1950. aasta alguses tennisetreeningute läbiviimisega.²³⁴

Tenniseharrastuse arengut eestlaste kogukonnas Rootsis mõjutas oluliselt Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi (SET) ja Södertälje Eesti Klubi tennisesektsiooni loomine. Lisaks sportlikule tegevusele täitsid mõlemad spordiklubid ka olulist sotsiaalset rolli, pakkudes oma liikmetele ja teistele huvilistele võimalusi vabaaja sisustamiseks ning kogukondliku kuuluvustunde tugevdamiseks. Nendest kahest Välis-Eesti spordiklubist liitus Rootsi spordisüsteemiga üksnes SET, kes astus 1953. aastal Rootsi Tenniseklubi liikmeks.²³⁵

---

²³² „Tennisevõistlused Brommas“, Välis-Eesti, nr 36, 09.09.1945, lk 4.

²³³ „Tenniseturniiri tagajärgi“, Välis-Eesti, nr 29, 16.08.1950, lk 3.

²³⁴ „Tennissportlaste treeningtunnid“, Välis-Eesti nr. 27, 02.07.1950, lk 3.

²³⁵ „Tenniseklubi Stockholmi elujõulisim organisatsioon“, Stockhoolms-Tidningen eestlastele, nr. 87 (2581), 14.04.1954, lk 9.

Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubide seas eristus Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi oma suutlikkusega kohandada asukohamaa tingimustega ning arendada järjepidevat ja mitmekesist tegevust. SETi tegevuses peegelduvad selged integratsioonile viitavad suunad. Juba 1953. aastal, vahetult pärast liitumist Rootsi Tenniseliiduga, osaleti spordiklubide vahelises *All-Svenska* ja Stockholmi tennise meistrivõistluste sarjas.²³⁶ Lisaks võistlesid SETi noorsportlased Rootsi meistrivõistlustel ka individuaalarvestuses.²³⁷ Rootsi Tenniseliidu võistlussarjade kõrval hoidis Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi sidet asukohamaa spordiklubidega ka väljaspool ametlikke turniire. 1956. aastal toimus näiteks sõpruskohtumine Mariehami spordiklubiga.²³⁸

Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi tegevuses oli oluline roll ka rahvusliku identiteedi säilitamisel. 1956. aastal toimunud sõprusturniiril kingiti Mariehamni võistkonnale Eesti rahvuslipp, millega sooviti osundada SETi liikmeskonna päritolule.²³⁹ Eestlaskonna sisemist ühtekuuluvust aitas kindlasti tugevdada ka SETi pool organiseeritud iga-aastased esivõistlused. Turniiridel osalesid mitte ainult klubi liikmed, vaid ka teised tennisehuvilised Välis-Eesti kogukonnast, mistõttu kujunesid SETi esivõistlustest olulised kogukondlikud sündmused. Võistluste populaarsust ja ulatust Rootsis kinnitab see, et 1956. aastal toimunud turniiril osales 56 sportlast.²⁴⁰

Rahvusliku identiteedi hoidmise ja kogukondliku kuuluvustunde tugevdamise kõrval pööras Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi tähelepanu ka sihipärasele noortetööle, nähes selles nii klubi jätkusuutlikkuse kui ka rahvusliku järjepidevuse kandjat. Klubi pikaajaline esimees Harald Perten on ajakirjandusele antud intervjuus toonitanud noorte sportlaste arendamise olulisust klubi jätkusuutliku toimise tagamisel.²⁴¹ Noortele treeningute tutvustamisele pandi olulist rõhku ka meedias, kus avaldati näiteks üleskutseid ja kuulutusi.²⁴² Lisaks organiseeriti spordiala propageerimiseks

---

²³⁶ „Tennis”, Välis-Eesti, nr 21 (445), 24.05.1953, lk 3.

²³⁷ „Tennis”, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr169 (2663), 28.07.1954, lk 9.

²³⁸ „SET võitis Mariehamni TK. 7-1”, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr. 204 (3302), 05.09.1956, lk 1.

²³⁹ „SET võitis Mariehamni TK. 7-1”, lk 1.

²⁴⁰ „Tennis”, Välis-Eesti, nr 20 (528), 14.10.1956, lk 6.

²⁴¹ „Tenniseklubi Stockholmi elujõulisim organisatsioon”, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 87 (2581), 14.04.1954, lk 9.

²⁴² „Tähelepanuks noortele! SET otsib juuniore”, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 93 (2589), 27.04.1954, lk 1.

näidiskohtumisi Eesti ja Rootsi tiptennisistide osavõtul, mille eesmärk oli suurendada huvi tennis vastu eriti noorema eestlaskonna hulgas.²⁴³

Noortetöö arendamise kõrval pöörast Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi tähelepanu ka klubi majanduslikule stabiilsusele ja taristulisele iseseisvusele. Noorte kaasamine ja regulaarne treening- ning võistlustegevus eeldasid sobivaid tingimusi, mille kujundamisel oli keskses rollis spordiklubi võimekus iseseisvalt tegutseda. 1956. aastal avatud SETI tenniseväljakud olid oluliseks eelduseks klubi iseseisvusele ja järjepidevale tegevusele, võimaldades treening- ja võistlustegevuse korraldamisest sõltumata välisest taristut.²⁴⁴ Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi suutis katta enda tegevuskulud ja arendada taristust erinevate rahastusmeetodite toel, sealhulgas näiteks avaliku sektori toetused.²⁴⁵

Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi tegevuses avalduvad akulturatsiooniprotsessi kontekstis selgelt integratsioonile omased jooned. Klubi osales Rootsi spordistruktuuride tegevuses, sealhulgas *All-Svenska* ja Stockholmi meistrivõistluste sarjades ning organiseeris sõprusturniiri Rootsi spordiklubidega, mis viitab edukale lõimumisele vastuvõtjariigi võrgustikku. Samaaegselt säilitati ja väärtustati teadlikult ka rahvuslikku identiteeti. Seda ilmestavad eelkõige näiteks Eesti rahvuslipu kinkimine Mariehamni võistkonnale, kogukondlikku kuuluvust tugevdavad iga-aastased esivõistlused ning noortetöö, mille eesmärk oli tagada Eesti kultuurilise järjepidevuse kandumine järgmisele põlvkonnale. Nimetatud tegevused osutavad, et rahvusliku eripära hoidmine ja osalemine asukohamaa institutsionaalses raamistikus ei olnud SETi puhul vastandlikud, vaid teineteist toetavad protsessid. Klubi tegevus kujunes veenvaks näiteks toimivast integratsioonistrateegiast, kus rahvuslik identiteet ja vastuvõtva ühiskonna normidega kohanemine ühildusid tasakaalustatud tervikuks.

Kuigi Stockholmi Eestlaste Tenniseklubi arenes eduka integratsioonistrateegia näiteks, siis Södertälje Eesti Klubi tenniseosakond esindas oma tegevuslaadis alternatiivset arengumudelit. Kuigi Södertälje tenniseklubi ei liitunud Rootsi Tenniseliiduga, suutis spordiklubi säilitada stabiilse ja järjepideva tegevuse. Alates 1954. aastast korraldati ülerootsilisi eestlaste meistrivõistluseid tennis. ²⁴⁶ Võistluste juurde kuulus ka traditsiooniline seltskondlik koosviibimine „Valge pall“, mis oli laiemale

---

²⁴³ “Tähelepanuks noortele! SET otsib juuniore“, lk 1.

²⁴⁴ “SET sai oma väljaku“, Välis-Eesti, nr. 11, 27.05.1956, lk 3.

²⁴⁵ “Spordivõistlused ühenduses laulupeoga“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 281 (3681), 04.12.1957, lk 1.

²⁴⁶ “14-aastane üllatusvõitja Södertälje-handikapis“, Eesti Päevaleht, nr. 133, 04.09.1959, lk 1.

eestlaskonnale suunatud piletiga üritus.²⁴⁷ Sarnaselt teistele Välis-Eesti spordiklubide korraldatud sotsiaalsetele üritustele toetas ka „Valge pall“ kogukondliku sidususe tugevdamist ning aitas kaasa rahvusliku kuuluvustunde hoidmisele.

Södertälje Eesti Klubi jäi Rootsi spordisüsteemi võrgustikust kõrvale, kuid see ei tähendanud nende täielikku isoleeritust. Spordiklubi hoidis sidemeid teiste Välis-Eesti spordiklubidega, sealhulgas ka Stockholmi Eestlaste Tenniseklubiga, kelle sportlased osalesid ka klubi korraldatud võistlustel peale SETi liitumist Rootsi Tenniseliiduga.²⁴⁸ Selliste kontaktide hoidmine viitab sellele, et Södertälje Eesti Klubi tenniseosakond ei distantseerunud eestikeelsest kogukonnast, vaid keskendus oma tegevuses pigem sellele sihtgrupile. Samas puudusid kontaktid Rootsi spordiorganisatsioonide ja asukohamaa klubidega, mistõttu võib nende tegevust vaadelda separatsioonina.

3.2.2. Kergejõustik

Kergejõustikus ilmnis akulturatsioon Rootsis varasemalt kui teistel spordialadel, väljendudes ennekõike individuaalsel tasandil ning isikupõhistes kohanemisstrateegiates. Varasemale akulturatsioonile aitas kaasa asjaolu, et Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubid ei suutnud luua kergejõustiklastele püsivat ega järjepidevat tegevusraamistikku. Struktuurse toe puudumine tähendas, et sportlased, kes soovisid oma sportlaskarjääri jätkata, pidid otsima alternatiivseid võimalusi, mis sageli väljendus liitumises asukohamaa spordiklubidega. Nõnda ilmnevad assimilatsiooni esimesed märgid juba 1945. aastal, kui esimesed Eesti kergejõustiklased osalesid Rootsi spordiklubide koosseisus mitteametlikel võistlustel.²⁴⁹

Kergejõustiku akulturatsioon Rootsis oli märkimisväärselt mõjutatud eestlaskonna geograafilisest hajutatusest. Kirjavahetused ja ajakirjandusele antud intervjuud osutavad sellele, et paljud eesti kergejõustiklased elasid Rootsis piirkondades, kus puudus aktiivne Välis-Eesti seltsitegevus. Näiteks tõi Viktor Palango 1945. aastal Boråsi Eesti Seltsi Spordiringile saadetud kirjas esile, et tema elukohas, Oskarshamnis,

---

²⁴⁷ „Valgpealli sündmus Södertäljes“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr. 195 (2689), 27.08.1954, lk 1.

²⁴⁸ „Valgpealli sündmus Södertäljes“, lk 1.

²⁴⁹ „Kreek Linköpingis 14.51“, Välis-Eesti, nr 34, 26.08.1945, lk 4.

puudus püsiv eestlaskond, mistõttu ei tekkinud organiseeritud seltsitegevust.²⁵⁰ See omakorda takistas ka sihipärase spordielu kujunemist ja arengut. Sarnasele probleemile viitas ka ENMKÜ esimees Nikolai Kalm, kes 1945. aastal antud intervjuus rõhutas vajadust koondada Stockholmi ümbruskonna kergejõustikuhuvilised selleks, et tagada sporditegevuse järjepidevus.²⁵¹ Kuigi selline avaldus viitab soovile luua toimiv organisatsiooniline raamistik, ei kujunenud sellest jätkusuutliku struktuuri. 1950ndatest on vaid üksikud teated ENMKÜ kergejõustikuosakonna võistlustegevusest. Nimetatud killustatus takistas kindlasti akulturatsiooni protsessi kujunemist kogukondlikul tasandil ning suunas üksiksportlasi otsima sportimisvõimalusi väljaspool rahvuslikku võrgustikku, liitudes asukohamaa spordikeskkonnaga.

Rootsis tegutsenud Välis-Eesti spordiklubide tegevus kergejõustikualadel avaldus peamiselt üksikute ja ebaregulaarsete võistluste korraldamise kaudu. Mitmed spordiorganisatsioonid toetasid kergejõustikualast tegevus eeskätt üksikute võistluste korraldamise kaudu, kuigi neil polnud välja kujunenud organisatsioonisiselt püsivalt tegutsevat alaspetsiifilist osakonda. Näiteks korraldas Eesti spordiselts Kalev 1948. aastal kergejõustikuvõistlused nii täiskasvanutele kui ka noortele.²⁵² Aasta hiljem organiseeris Eesti Käsipallikeskus kergejõustikuvõistlused ka Läti sportlaste osavõtul.²⁵³ Sellised algatused viitavad soovile säilitada rahvuslik sporditegevus pagulaskonnas, kuid sellised ettevõtmised ei kujunenud regulaarseks, mistõttu ei olnud neil püsivat mõju kogukondlikule akulturatsioonile.

Kergejõustikuvõistluste episoodiline läbiviimine oli eelkõige tingitud korralduslikest raskustest, mis ilmnesisid juba 1945. aastal Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi korraldatud võistlustel. Kergejõustikus kujunes suurvõistluste läbiviimine spordiklubide jaoks märkimisväärselt ressursimahukamaks, sest eeldas suuremat panust transpordi ja majutuse kompenseerimisele ning ka paindlikkust ajakava koostamisel. Tõenäoliselt mõjutasid need tegurid klubide motiveeritust kergejõustikuvõistluste korraldamisel, mistõttu on võimalik vaadelda eestlastele suunatud kergejõustikuvõistluste järkjärgulist vähenemist. Selline areng suunas akulturatsiooniprotsessi tugevalt individuaalsete kohanemisstrateegiate suunas.

---

²⁵⁰ RA, ERAF.9618.1.87, Viktor Palango kiri Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatusele.

²⁵¹ "Nädala jutuaajamine: Nikolai Kalm", lk 7.

²⁵² "Kergejõustiku võistlused", Välis-Eesti, nr 28 (194), 11.07.1948, lk 3.

²⁵³ "Kergejõustikuvõistlused Stockholmis", Välis-Eesti, nr 37 (151), 14.09.1947, lk 7.

Eesti sportlaste liitumine Rootsi spordiklubidega muutus intensiivsemaks 1950ndatel, tähistades selget nihet akulturatsioonis kogukondlikult tasandilt individuaalsele. Kui varasemad eestlaste osalemised Rootsi spordiklubide koosseisus toimunud asukohamaa võistlustel piirdusid üksikjuhtumitega, siis 1950ndate keskpaigas oli liitumine asukohamaa spordistruktuuridega kujunenud tavapärasemaks, eriti noorte seas. Seda ilmestab näiteks Aser Kivisaare osalemine Rootsi spordiklubi Borås IFK koosseisus 1955. aastal Rootsi noortemeistrivõistlustel.²⁵⁴ Eesti päritolu kergejõustiklaste üha nähtavam roll Rootsi spordisüsteemis viitab akulturatsiooniprotsessi süvenemisele, mille üheks väljenduseks oli ka Rootsi kodakondsuse järkjärguline omandamine. See võimaldas sportlastel esindada ka Rootsi koondist rahvusvahelisel tasandil. See ilmneb näiteks 1958. aasta Euroopa meistrivõistluste eel kui peeti võimalikuks kuni kuue Eesti päritolu sportlase kuulumist Rootsi rahvuskoondisesse.²⁵⁵

---

²⁵⁴ „Kivisaar Västergötlandi parim juunior“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 29 (2823), 05.02.1955, lk 5.

²⁵⁵ “6 eestlast EM-võistlustele“, Stockholms-Tidningen eestlastele, nr 181 (3982), 07.08.1958, lk 1.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö uuris Välis-Eesti rahvuslike spordiklubide kujunemist ja tegevust Rootsis ajavahemikus 1945–1960, keskendudes nende rollile kultuurilise järjepidevuse hoidmisel ning kohanemisel asukohamaa ühiskonnaga. Uurimistöö teoreetiline lähtekoht tugines John W. Berry akulturatsiooniteooriale, mille kohaselt kultuuridevahelise kontakti tingimustes kujunevad vähemusgruppidel erinevad kohanemisstrateegiad: integratsioon, assimilatsioon, separatsioon ja marginalisatsioon. Selline raamistik võimaldas tõlgendada spordiklubide tegevust kui kultuurilise kohanemise protsessi, milles rahvuslik identiteet ja vastuvõtva ühiskonnaga suhestumine põimusid eri tasanditel ja erineva intensiivsusega.

Analüüsi tulemused kinnitavad, et Rootsis tegutsenud Välis-Eesti rahvuslikud spordiklubid ei järginud ühtset akulturatsioonistrateegiat, vaid peegeldasid mitmekesiseid ja dünaamilisi kohanemismustreid. Klubi organisatsiooniline taust, spordiala iseärasused, kogukonna suurus ja eestvedajate valikud kujundasid kohanemisprotsessi, mis oli harva ühetaoline. Samas klubis võisid eri tegevusvormid toetada erinevaid akulturatsioonistrateegiaid, mis näitab, et kohanemine ei olnud ühetaoline, vaid sõltus olukorrast ja spordiklubi sisemisest korraldusest.

Töö esimeses osas analüüsiti spordiklubide kujunemist. Välis-Eesti spordiklubid moodustusid Rootsis neljal peamisel viisil: Eesti seltside, Noorte Meeste Kristlike Ühingute (NMKÜ), skaudiorganisatsioonide ja üksikisikute või kogukondliku initsiatiivi tulemusel. Eesti seltside ja skautide juures moodustatud klubid keskendusid rahvusliku identiteedi hoidmisele ja kogukondliku järjepidevuse tagamisele, väljendades valdavalt separatsioonistrateegiat. NMKÜd toetusid oma tegevuses Rootsi ühingutele, mille kaudu väljendus osaline integratsioon. Omaalgatuslikud klubid võimaldasid paindlikumat tegutsemist, mis soodustas seeläbi ka edukamat lõimumist Rootsi spordisüsteemiga.

Uurimistöö teises osas keskenduti Välis-Eesti rahvuslike spordiklubide peamistele tegevusvormidele Rootsis: meistrivõistlused, sõpruskohtumised ja treeningtegevus. Meistrivõistlused toimusid valdavalt rahvuskaaslaste vahel ning toetasid kultuurilise identiteedi säilitamist eestikeelses keskkonnas. Sõpruskohtumised andsid aga võimaluse suhtlemiseks nii teiste vähemusrahvuste kui ka asukohamaa spordiklubidega,

mis toob esile integratsiooni ilminguid. Spordiklubide treeningtegevus toimus enamasti rahvuslikult homogeenses keskkonnas, kuid väiksemates kogukondades või ressursipiirangutes liituti ka Rootsi klubide tegevusega, mis osutas paindlikule kohanemisele.

Magistritöö kolmandas osas analüüsiti akulturatsioonistrateegiate avaldumist Välis-Eesti kogukonnas enim harrastatud spordialade lõikes. Valitud spordialad (jalgpall, korvpall, tennis ja kergejõustik) olid levinud nii Eesti Vabariigi spordiharrastuses kui ka Välis-Eesti sporditegevuses Rootsis, mis võimaldas jälgida akulturatsiooniprotsessi erinevaid suundumusi ja avaldumisvorme. Jalgpallis on võimalik vaadelda varajast, kuid lühiajaliseks jäänud katset lõimuda Rootsi spordisüsteemiga, piirdudes ühe spordiklubi initsiatiiviga. Seetõttu saab seda tõlgendada piiratud ulatusega integratsioonistrateegiana. Korvpalli puhul ilmnes märgatav mitmekesisus. Osad klubid säilitasid rahvusliku iseloomu ja eestikeelse tegevuskeskkonna, teised aga liitusid Rootsi spordisüsteemiga, viidates paralleelselt nii separatsiooni kui ka integratsiooni võimalustele. Tennis ja kergejõustik võimaldasid sportlastele individuaalset valikuvõimalust, mistõttu avaldusid neis selgemalt nii integratsiooni kui ka assimilatsiooni suundumused. Samas säilis võimalus ka kultuuriliseks eristumiseks, eriti juhul, kui treeningud ja võistlused toimusid eestikeelses keskkonnas.

Uurimistöö tulemused näitavad, et Välis-Eesti rahvuslikud spordiklubid Rootsis kujunesid mitmekesisteks akulturatsiooniplatvormideks, kus rahvusliku identiteedi hoidmine ja vastuvõtva ühiskonnaga suhestumine toimusid erineval viisil ja intensiivsusel. Klubide institutsionaalne taust, spordiala iseloom ja sportlaste isiklikud valikud kujundasid erinevaid akulturatsioonistrateegiaid. Uurimus laiendab senist historiograafilist käsitlust. Magistritöös käsitletakse spordiklubisid mitte üksnes rekreatiivse tegevuse korraldajatena, vaid struktuuridena, mis võimaldasid kultuurilist kohanemist pagulaskonnas ja vastuvõtva ühiskonna vahel.

Edasiste uurimissuundadena võiks keskenduda üksiksportlaste kogemustele ja nende valikutele akulturatsiooniprotsessis. Sarnast uurimismetoodikat saab kasutada ka teiste vastuvõtjariikide kultuuriühingute moodustamise ja tegevuse uurimiseks, avamaks laiemat tausta nende rollist kultuurilises kohanemises. Käesolev töö loob aluse süvitsi minevale akulturatsioonianalüüsile spordi kaudu, tõestades, et spordiklubid on sobiv uurimisüksus kultuurilise kohanemise analüüsimiseks.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Eskilstuna Eesti Seltsi juhatuse protokolliraamat 1946–1947.
<https://leht.se/ees3/Hem.html> (vaadatud 02.05.2025).

Eskilstuna ENMKÜ juhatuse koosoleku protokollid 1945–1946.
<https://leht.se/ees3/Hem.html> (vaadatud 02.05.2025).

Eskilstuna Spordiringi juhatuse protokolliraamat 1947–1950.
<https://leht.se/ees3/Hem.html> (vaadatud 02.05.2025).

RA, EAA.5400.1.5, Revisjonikomisjoni protokolliraamat.

RA, ERA.4935.1.1, Eesti Rahvusfondi Rootsis põhikiri, selle kavad, muudatusettepanekud ja muudatused ning tõlked rootsi keelde. ERF kodukorrad.

RA, ERAF.9617.1.88, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi aruanded, kirjavahetus, koosolekute ja võistluste protokollid (II kd).

RA, ERAF.9618.1.86, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi juhatuse protokolliraamat.

RA, ERAF.9618.1.87, Boråsi Eesti Seltsi Spordiringi aruanded, kirjavahetus, koosolekute ja võistluste protokollid (I kd).

Sveriges Riksidrottsförbund, Narva Sportklubb (Göteborg), SE/RA/730356/1/E X b/39/04/1 (1954-02-09), bildid: A0109727_00001

Perioodilised väljaanded

Basket, 1955, 1959.

Eesti Päevaleht, 1959.

Eesti Post, 1945–1948.

Stockholms-Tidningen eestlastele, 1948-1949, 1951, 1954-1958.

Svensk baksebtoll, 1961–1963.

Teataja, 1944.

Välis-Eesti, 1944–1953, 1956.

Kirjandus

Alberts, Peteris. „Latvieši – Zviedrijas basketbola meistari.“ 2023.

- Blecking, Diethelm.** „Sport and Immigration in Germany.“ *The International Journal of the History of Sport*, nr 8 (2008), lk 955–973.
- Cronin, Mike. Doyle, David ja O’Callaghan, Liam.** „Foreign Fields and Foreigner on the Field: Irish Sport, Inclusion and Assimilation.” *The International Journal of the History of Sport*, 25 (8) (2008), lk 1010–1030.
- Ernit, Erich,** „Pögenikud pärast kapitulatsiooni.“ *Eesti saatusaastad 1945–1960*, kd IV, toim. R. Maasing jt. (Stockholm, 1966).
- Fahlen, Josef ja Stenling, Cecilia.** „Sport policy in Sweden.“ *International Journal of Sport Policy and Politics* 8 (3) (2016), lk 515-535.
- Frohnert, Pär.** „Rootsi ja põgenikud Teise maailmasõja ajal.“ *Pögenemine Eestist Rootsi teise maailmasõja ajal*, nr 4, koost. Hiljar Tammela (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2024), lk 15–37.
- Irbus, Märta, Järva, Rein. Arike, Ville ja Kana, Aadu.** *Eesti korvpall - esimene sada: 1920–2020*, toim. Lea Arme (Tallinn: Hea Lugu, 2020).
- Järva, Rein ja Irbus, Märta.** *Eesti korvpallikoondis- esimene sada: 1924–2024*, toim. Lea Arme. (Tallinn: Hea Lugu, 2024).
- Jõe, Heili ja Oga, Tiit.** *Eestis tegutsevate noorteorganisatsioonide ja noorteorganisatsioonide katusorganisatsioonide uuring* (Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium, 2005).
- Kangro, Bernard.** *Eesti Rootsist*, (Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976).
- Kangur, Julius.** *Eesti Sport*, kd 2 (Augsburg, 1947).
- Kool, Ferdinand.** *DP kroonika: Eesti pagulased Saksamaal 1944-1951* (Lakewood: Eesti Arhiiv Ühendriikides, 1999).
- Krüger, Arnd.** „Germany and sports in World War II.“ *Sports History Review*, 24 (1), (1993), lk 52–62.
- Kumer-Haukanõmm, Kaja.** „Teise maailmasõja aegne eestlaste sundmigratsioon läände.” *Acta Historica Tallinnensia*, nr 16, 2011, lk 95–109.
- Kumer-Haukanõmm, Kaja.** „Eestlaste teisest maailmasõjast tingitud põgenemine läände.“ *Suur põgenemine 1944. Eestlaste lahkumine läände ja selle mõjud*. Toim. Kaja Kumer-Haukanõmm, Tiit Rosenberg, Tiit Tammaru. (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006), lk 13–38.
- Lääne, Tiit.** *Välis-Eesti spordielu 1940–1991* (Tallinn: OÜ Pitkograaf, 2000).
- Normet, Dagmar.** *Ernst Idla – võhur Tallinnast* (Tallinn: Eesti Raamat, 1991).
- Maksimov, Valeri.** *Võrkpalli lugemik: Eesti võrkpall 1919–2008* (Tallinn: Trükikoda Printon, 2009).
- Piisang, Eugen. Maidlo, Juhan.** *Kalev: Läbi sajandi. Esimene osa 1900–1944* (Tallinn: Kirjastus Ilo, 2001).
- Raag, Raimo.** *Eestlane väljaspool Eestit* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999).
- Raag, Raimo.** *Välis-Eesti 100 aastat* (Tartu: AS Printon, 2018).
- Roos, Aarand.** *Eesti kergejõustiku pool sajandit paguluses* (Tallinn, 1998).
- Sam, L. David ja John, W. Berry.** *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. (Cambridge:Cambridge University Press, 2006).
- Taylor, Matthew.** „Sport and Civilian Morale in Second World War Britain.“ *Journal of Contemporary History* nr 53 (2) 2018, lk 315–338.
- Uustalu, Evald.** *Eesti skautlus viiskümmend aastat 1912–1962* (Helsingborg: Eesti Skautide Liit, 1962).
- Voolaid, Kalle.** „Riiklikult kontrollitud spordielu ajajärk.” *Eesti spordi lugu*, toim. Kalle Voolaid (Tartu: Greif, 2018), lk 143–177.

Voolaid, Kalle. „Spordielu esmane organiseerumine Eesti Vabariigis”. *Eesti spordi lugu*. toim. Kalle Voolaid (Tartu: Greif, 2018), lk 92–117.

Voolaid, Kalle. Randoja, Siim. *Herbert Niiler - Eesti korvpalli teerajaja lugu* (Tallinn: Kirjastus Jutulind, 2015).

Summary

Estonian Sports Clubs in Sweden 1945–1960

This master's thesis provides an overview of the formation and activities of Estonian national sports clubs in Sweden during the period of 1945–1960, focusing on their dual role in preserving cultural continuity and supporting integration into the host society. The research treats sports clubs as part of the broader acculturation process of the Estonian refugee community, examining them not as isolated organisations but through the patterns emerging from different sports disciplines. The analysis is based on John W. Berry acculturation theory, which enables the interpretation of sports clubs as flexible sites of cultural interaction between the refugee community and the host society.

Four main types of organisational affiliation were identified: the YMCA (Young Men's Christian Association), Estonian cultural societies, educational and youth organisations and independent sports clubs. These organisational frameworks reflected the internal diversity of the Estonian refugee population and enabled the expression of different acculturation strategies. The establishment of national sports clubs primarily corresponded to the strategy of cultural separation, as they focused on serving fellow nationals and aimed at preserving Estonian cultural identity. However, many clubs also engaged with the Swedish sporting environment, indicating elements of integration and in some cases assimilation.

The activities of sports clubs are analysed through two principal forms: competitive events (including championships and friendly matches) and training sessions. These were not merely athletic in function but also played a vital role in shaping community life and supporting cultural adjustment. While national championships reinforced ethnic cohesion and primarily reflected separation, friendly matches and training outside Estonian structures demonstrated selective integration into Swedish sport.

The third chapter of the thesis focused on how different acculturation strategies manifested across specific sports. The selection of disciplines (football, basketball, athletics and tennis) was not random, but based on their popularity and ability to reflect varying strategies of acculturation. Football, though one of the earliest attempts at

institutional integration with Swedish sports federations, remained short-lived. Basketball clubs exhibited wide variation, with some expressing separation and other integrating into Swedish league systems. In athletics and tennis, acculturation emerged on individual level, shaped more by personal ambition and social contacts than by institutional frameworks.

The research concludes that Estonian sports clubs in Sweden served as complex and dynamic platforms for acculturation, shaped by organisational context, sport-specific conditions and personal options. Sports were not merely leisure activities but meaningful areas for identity maintenance and intercultural negotiation.

Although the thesis focused on the organisational and national context of Sweden, the lived experiences of individual athletes and comparisons with other host countries remain areas for future research. Extending this analytical framework to other national contexts could enrich the broader understanding of sports as a tool for diaspora adaptation and identity negotiation.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Peeter Toomas Tael,
(*autori nimi*)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Välis-Eesti spordiklubid Rootsis 1945–1960,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Olev Liivik,
(*juhendaja nimi*)

1. reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Peeter Toomas Tael

09.05.2025